

Aanvraag rijksbijdrage voor uitvoering van een maatregelpakket in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied

Maatregelpakket 3: Landbouw

April 2024

Aanvraagformulier Maatregelpakket 3

1. Algemene onderdelen

Naam	Maatregelpakket 3 Landbouw
Hoofdaanvrager	Aanvrager: Provincie Utrecht Contactgegevens: landelijkgebied@provincie-utrecht.nl
Deelnemende partijen	<p>Met het landbouwpakket wil de provincie de agrariërs in Utrecht in staat stellen met behoud van perspectief bij te dragen aan de UPLG doelen. De boeren zijn daarmee de belangrijkste deelnemende partij.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor het onderdeel Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL) kunnen zij beloond worden voor duurzame prestaties. Voor de uitkering van deze beloningen werken we samen met de Utrechtse agrarische collectieven. Daarnaast stimuleren we de oprichting van gebiedscoöperaties die een deel van de uitvoering op zich kunnen nemen. • Kennisverspreiding en -uitwisseling beschouwen wij als een effectieve methode om de bedrijfsvoering te verduurzamen en dit heeft dan ook een belangrijke plek in dit maatregelpakket. Dit gaat middels verschillende activiteiten zoals studiegroepen en informatiebijeenkomsten in het kader van de UMDL. Daarnaast worden ook bestaande netwerken benut en ingezet, zoals Utrechts netwerk voor natuurinclusieve landbouw, Agroforestry Netwerk Utrecht, voedselnetwerken en innovatienetwerken zoals de Versnellingsaanpak emissiearme landbouw, het Meetnetwerk in de regio Foodvalley en in de regio Groene Hart onder andere met Boeren met Perspectief. Verder zullen gespecialiseerde adviesbureaus en ZZP-ers worden ingezet. • Het pakket bevat ook subsidies voor het doen van investeringen. Hiervoor maken we of afspraken met een uitvoerende instantie (bijvoorbeeld de RVO) of we maken een provinciale regeling.
Gebied / locaties	Het landbouwpakket wordt provinciebreed ingezet. Uitzonderingen zijn het Fieldlab Groene Hart (specifiek pilot Boeren met Perspectief), Fieldlab Foodvalley Waardeert en Pilot Utrechtse Waarden. Deze fieldslabs richten zich op een afzonderlijk gebied.
Samenvatting	<p>Het Maatregelenpakket Landbouw binnen het UPLG is samengesteld om op korte termijn resultaat te boeken op de UPLG-doelen. Hiermee kunnen agrariërs snel aan de slag om hun bedrijfsvoering te verduurzamen en een aantal belangrijke emissies reduceren; ammoniak, nutriënten uit- en afspoeling en broeikasgassen. Verder draagt dit bij aan het behalen van de doelen voor natuur.</p> <p>De basis van dit pakket vormt 'doelsturing' en het stimuleren van duurzaam ondernemerschap. Om deze verduurzaming mogelijk te maken gaat dit Maatregelpakket Landbouw uit van een integraal pakket aan activiteiten, bestaande uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL) • Voer- en managementmaatregelen • Advies op maat; Duurzaam Bedrijfsplan • Een-loketfunctie agrarische ondernemers <p>Wij willen de doelen realiseren door de inzet van de UMDL door de agrariërs zelf, ondersteund met kennisontwikkeling, investeringssubsidies, de ontwikkeling van een Één-loket functie en de ondersteuning bij het opstellen van duurzame bedrijfsplannen. Het loket zorgt ervoor dat agrariërs eenvoudiger toegang vinden bij de provincie. Ook zullen agrariërs actief worden benaderd om over de maatschappelijke</p>

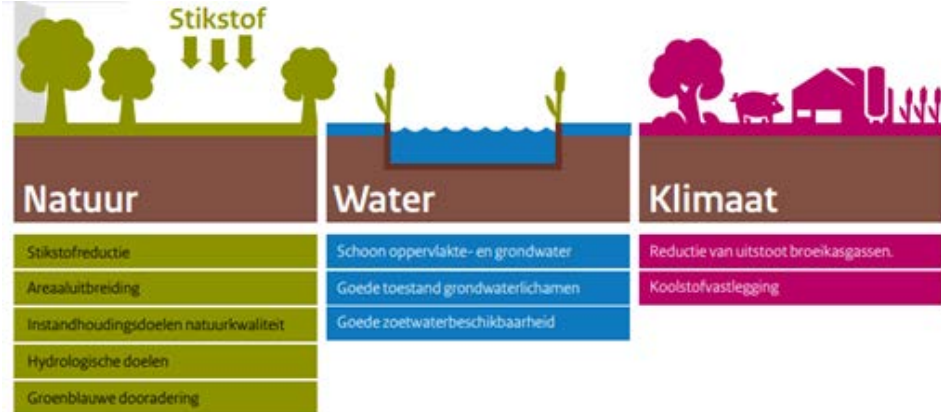
	<p>doelen in gesprek te gaan. Met de bedrijfsplannen ondersteunen wij agrariërs bij het maken van een keuze voor een 'transitiepad'^{1,2} en een doorrekening voor milieuprestaties en van bedrijfseconomische gevolgen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • In aanvulling hierop ondersteunen wij het Fieldlab Groene Hart, het Fieldlab Foodvalley Waardeert en Pilot Utrechtse Waarden. Deze richten zich naast voer- en managementmaatregelen ook op de inzet van meer <i>hightech</i> maatregelen, inclusief het meten van de emissies middels sensoren. Dit is belangrijk omdat meer praktijkkennis nodig is van de maatregelen die vallen onder het transitiepad <i>hightech</i>. Immers, de afgelopen jaren is gebleken dat verschillende innovatieve stalsystemen in de praktijk minder bleken te presteren dan eerder gedacht. Maar in zijn algemeenheid wordt de inzet van deze systemen wel als onmisbaar gezien om op korte termijn de maatschappelijke doelen, zoals emissiereductie van stikstof, methaan en fijnstof en verbetering van de bodem- waterkwaliteit en dierenwelzijn te kunnen realiseren. • Ten opzichte van het pakket van juni 2023 zijn de maatregelen Agroforestry en Vezelteelt toegevoegd en is de maatregel 'Structuurversterking ten behoeve van weidegang' komen te vervallen. De maatregel bestond uit twee onderdelen namelijk kavelruilprocessen en investeringen om percelen beter bereikbaar te maken. De kavelruilprocessen organiseren we via de gebiedsprocessen. De investeringen hebben we opgenomen in de maatregel Voer- en Management. • Dit pakket moet in samenhang worden gezien met de gebiedsgerichte maatregelpakketten. Daarin is onder andere groenblauwe dooradering opgenomen evenals een aantal pilots gericht op de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw in overgangsgebieden en prioritaire gebieden. In een aantal pilots doen we ervaring op met afwaardering van grond ten behoeve van extensieve landbouw met maatschappelijke functies. De vermindering van bodemdaling door de landbouw en de daaraan verbonden klimaatopgaven zijn onderdeel van het maatregelpakket Veenweiden. <p>Dit Maatregelpakket heeft als doel om integraal bij te dragen aan de doelen van het NPLG. En breder dan dat. Zie de set aan KPI's die we voor het UPLG hanteren. Het doelbereik is helaas voor verschillende opgaven lastig te kwantificeren. Dat geldt bijvoorbeeld voor de bijdrage aan het behalen van de Water (KRW) doelen. Het doelbereik voor Stikstof en Broeikasgassen hebben wij wel gekwantificeerd. Hier rolt een heel concreet getal uit. Met de kanttekening dat hiervoor natuurlijk dezelfde beperkingen (onzekerheden) gelden voor dit soort berekeningen als waarmee alle onderzoekers en het Rijk ook te maken hebben. Dat gezegd hebbende bedraagt de bijdrage van dit Maatregelpakket aan beide doelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reductie aan stikstofemissies (ammoniak): 557.200 kg. • Broeikasgassen; 45,6 kton (CO2 eq.) <p>Ook voor een opgave als Groen-blauwe dooradering is de bijdrage van dit pakket redelijk goed te kwantificeren. Hiervoor verwijzen wij naar het onderdeel 'Doelbereik maatregelpakket en in verhouding tot het gebiedsprogramma'.</p>									
Kosten en dekking	<p>De volgende bijdragen uit het transitiefonds (2024 t/m 2026⁺²) zijn noodzakelijk om dit maatregelenpakket te realiseren.</p> <table border="1" data-bbox="480 1756 1442 2031"> <thead> <tr> <th data-bbox="480 1756 772 1823">Maatregel</th> <th data-bbox="772 1756 1177 1823">Omschrijving</th> <th data-bbox="1177 1756 1442 1823">Indicatieve kosten 2024-2026 ex btw</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="480 1823 772 1944">1 A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL)</td> <td data-bbox="772 1823 1177 1944">Beloning deelnemers, uitvoeringskosten collectieven, kennisoverdracht en studiegroepen Monitoring en evaluatie</td> <td data-bbox="1177 1823 1442 1944">€ 12,93</td> </tr> <tr> <td data-bbox="480 1944 772 2031">1B. Voer & management maatregelen</td> <td data-bbox="772 1944 1177 2031">- Informeren routekaart en menukaart - één op één advies/coaching</td> <td data-bbox="1177 1944 1442 2031">€ 21,45</td> </tr> </tbody> </table>	Maatregel	Omschrijving	Indicatieve kosten 2024-2026 ex btw	1 A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL)	Beloning deelnemers, uitvoeringskosten collectieven, kennisoverdracht en studiegroepen Monitoring en evaluatie	€ 12,93	1B. Voer & management maatregelen	- Informeren routekaart en menukaart - één op één advies/coaching	€ 21,45
Maatregel	Omschrijving	Indicatieve kosten 2024-2026 ex btw								
1 A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL)	Beloning deelnemers, uitvoeringskosten collectieven, kennisoverdracht en studiegroepen Monitoring en evaluatie	€ 12,93								
1B. Voer & management maatregelen	- Informeren routekaart en menukaart - één op één advies/coaching	€ 21,45								

		- voorbeeldbedrijven - studiegroepen - investeringen	
	1 C. Duurzame bedrijfsplannen.		€ 3.78
	2. FieldlabsPilots	I. Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief II. Fieldlab Foodvalley III. Pilot Utrechtse Waarden	€ 11,48
	3. Één-loket functie	Creëren van één-loket functie, inclusief contactpersonen en digital portaal.	€ 1.73
	4. Agroforestry	Netwerk en ervenconsulent	€ 0,79
	5. Vezelteelt	Transitievergoeding voor agrariërs plus procesgeld	€ 0,86
	Totaal		€ 52,95
Bijlagen	<p>Bijlagen</p> <ol style="list-style-type: none"> Kostenraming MP 3 Aanpak uitrol Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw 19 dec 2023 3 A Routekaart / 3 B Menukaart Melkveehouderij Projectplan Fieldlab Groene Hart / Boeren Met Perspectief Fieldlab Foodvalley Waardeert Verkavelings- en landbouwanalyse Provincie Utrecht 2021 Verdiepende Landbouwanalyse 2023 <p>Wegens de lijvigheid van de bijlagen zijn niet alle documenten (volledig) opgenomen (Bijlage 2, Bijlage 3B, Bijlage 6 en Bijlage 7). Mocht het voor de beoordeling van de aanvraag nodig zijn om nadere informatie over de maatregelen te hebben, dan zijn deze documenten op verzoek beschikbaar.</p> <p>Literatuurlijst</p> <ol style="list-style-type: none"> Kamerbrief 'Toekomst Landbouw', 25 november 2022 Rapport 'Uitwerking bedrijfstypen voor duurzame landbouw: melkveehouderij en akkerbouw', WEcR, januari 2024 Scenariostudie naar doelen en doelrealisatie in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, WEnR, januari 2023 Aanvullende generieke stikstof- en klimaatbeleidsmaatregelen, WEnR, april 2023 Oplossingsrichtingen emissiereductie melkvee- en varkenshouderij, Schuttelaar & Partners, december 2021 Webpagina 'Van aanpak naar maatregelen' van het netwerk praktijkbedrijven Stikstof kan door management tientallen procenten dalen, artikel in het vakblad 'veeteelt', september 2022, op basis van diverse onderzoeks- en demonstratieprojecten, onder meer van het Netwerk Praktijkbedrijven. Project Project Emissiearme bedrijfsvoering met onder meer het adviesbureau Boerenverstand (zie website met een link naar het laatste <i>paper</i>). Gebieds- en bedrijfgerichte handelingsperspectieven voor een duurzame landbouw in Nederland, WUR, 2023 Agroforestry Factsheet (website WUR) Verkenning economische prestatie melkveehouderij in relatie tot duurzaamheidsdoelen, white paper, WeCR, september 2023 Resultaat beweidingsonderzoek: methaanemissie verlagen kan ook met vers gras, WUR, 2023 		

2. Analyse en opgaven

Analyse provinciale/
gebiedsopgaven NPLG

Het NPLG geeft met de volgende figuur aan welke (inter)nationale doelen er zijn voor natuur, water en klimaat. Stikstofreductie is met het NPLG-onderdeel geworden van een bredere set aan (inter)nationale doelen. In het Utrechtse Programma Landelijk Gebied is "Perspectief voor de landbouw" als belangrijke voorwaarde en vierde doel toegevoegd om het programma te kunnen realiseren.

Figuur 1, Opgaven en doelen Nationaal Programma Landelijk Gebied (uit: Startnotitie NPLG, 10 juni 2022)

Natuur, water, klimaat zijn de drie overkoepelende thema's waarvoor doelstellingen zijn benoemd in het NPLG. Deze doelen komen voort uit internationale verplichtingen, die de prioritering ook mede bepalen. Rond de instandhouding van Natura 2000-gebieden is de situatie zeer urgent: de overbelasting met stikstof is in veel gebieden zo groot dat instandhouding van de natuur niet langer is gegarandeerd. Dit leidt tot een vergaande impasse in de vergunningverlening en een toenemend aantal juridische procedures rondom stikstof. De instandhouding van Natura 2000-gebieden is onderdeel van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Naast doelen voor gebieden zijn hier ook doelen in opgenomen om soorten en habitats in een gunstige staat te brengen. Ook de Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen (maatregelen uiterlijk 2027 uitgevoerd) en de klimaatdoelen (2030) zijn urgente internationale verplichtingen.

De doelen richten zich op de korte en lange termijn. Hoewel de doelen op korte termijn meestal een meer verplichtend karakter hebben, is een doorkijk naar de lange termijn nodig om duurzame keuzes voor het landelijk gebied te maken. Het is immers niet gewenst dat keuzes (en de daarbij behorende investeringen) voor de korte termijn niet houdbaar en effectief blijken te zijn op de lange termijn (2050).

De maatschappelijke opgaven hebben een grote invloed op de bedrijfsvoering van de individuele agrarische ondernemers. De meeste opgaven landen op het boerenerv en dit vraagt veel van deze ondernemers. Binnen de gestelde kaders willen we als provincie agrariërs faciliteren om de transitie mogelijk te maken. Met goede informatievoorziening over de doelen, stimuleringsbeleid (maatregelen en instrumenten), (onderlinge) kennisuitwisseling, en ondersteuning bij het opstellen van duurzame bedrijfsplannen en het doen van investeringen.

Voor dit maatregelenpakket worden middelen gevraagd voor begeleiding van ondernemers en ondersteuning van het proces in de transitie naar meer natuurinclusieve kringlooplandbouw. Volgend op dit maatregelenpakket zal er in de toekomst om meer middelen worden gevraagd om op grotere schaal aan de slag te gaan met investeringen in innovatie en extensivering.

Eventueel ontbrekende informatie	<p>Het landbouwpakket gaat uit van doelsturing. Dat betekent dat we de UPLG-doelen vertalen naar bedrijfsdoelen. Hierbij zijn onder meer de volgende punten van belang:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doelsturing gaat vooralsnog uit van vrijwillige deelname door de agrariërs. Dat kan gezien worden als een zwakte van het instrument, maar is het niet. Het zet ondernemers juist in hun kracht. Zolang het feitelijk zo is dat de NPLG doelen niet zijn vertaald naar (of leiden tot) doelen op bedrijfsniveau, lijkt deze aanpak voor overheden en agrariërs een waardevol instrument te zijn waarmee een flink deel van de reductiedoelstellingen kan worden behaald. • Vanuit het Rijk is genoemd dat duidelijkheid over de borging van voer- en managementmaatregelen belangrijk of zelfs een randvoorwaarde is voor de toepassing van deze maatregelen op de lange termijn. Dat beschouwen wij als iets dat de komende jaren verder moet worden uitgewerkt. Wij leveren daar vanuit Utrecht ook graag een bijdrage aan. Voorafgaand hieraan is erkenning door LNV van deze systematiek als sturingsinstrument voor verduurzaming op bedrijfsniveau noodzakelijk. Dit sluit immers ook aan bij de inzet van LNV zelf (zie het KPI-K project, maar ook het niet afgesloten Landbouwakkoord). Wij juichen de inzet van het Rijk dan ook toe om de systematiek met de inmiddels bekende KPI's verder te ontwikkelen. En roepen de geledingen bij de ministeries op om oog te hebben voor de kansen die dit instrument in de praktijk biedt en vooral in te zetten op wat wel kan en dit te faciliteren. • In een aantal gevallen is directe relatie tussen UPLG-doel en bedrijfsdoel niet te leggen, zoals bij de KRW doelen bijvoorbeeld. Een agrariër kan sturen op efficiënt gebruik van nutriënten maar niet op de KRW-normen voor oppervlaktewater. We gaan in Utrecht starten met de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw. We zullen voor een aantal doelen meer onderzoek moeten doen naar de relatie bedrijfsdoelen en omgevingsdoelen. Dit is een onderdeel van het UMDL zoals wij dat op basis van dit Maatregelpakket willen gaan toepassen. En daarnaast zetten wij als provincie Utrecht ook in op de doorontwikkeling van doelsturing in samenwerking met het Rijk, andere provincies en onderzoeksinstellingen.
Eventuele wijzigingen ten opzichte van gebiedsprogramma	Inmiddels hebben we een aantal zaken verder kunnen uitwerken, zoals de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw. Wijzigingen zijn niet aan de orde.
Meekoppelkansen en -doelen	<p>Dierenwelzijn</p> <p>Dierenwelzijn maakt onderdeel uit van de doelsturing middels de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw die de provincie in 2023 voor de melkveehouderij heeft vastgesteld. Daarnaast zullen we bij de diverse maatregelen en instrumenten dierenwelzijn meenemen, bijvoorbeeld in kader van investeringssubsidies. Dierenwelzijn komt ook aan de orde in de fieldlab Foodvalley Waardeert.</p> <p>Overige meekoppelkansen</p> <p>In de Fieldlab Foodvalley Waardeert wordt naast emissiereductie en duurzaam bodembeheer ook ingezet op dierenwelzijn, vermindering geurhinder en fijnstof emissies, gezondheid voor omwonenden en het verminderen van het risico op uitbraken en verspreiding van dierziekten en zoönosen.</p>

3. Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten

Maatregelen, instrumenten en output	<p>1 A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL)</p> <p>In Utrecht wordt gewerkt aan introductie van de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw als instrument voor doelsturing en 'meetinstrument' in de omslag naar een meer duurzame vorm van landbouw. Aan de hand van de bereikte doelen kan hiervoor een vergoeding bepaald worden. Agrariërs kunnen op basis van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) zichzelf 'monitoren' en zien hoe hun bedrijfsvoering eruitziet in vergelijking met die van anderen. Op deze manier</p>
-------------------------------------	---

kunnen zij verbeterpunten identificeren, kennisdelen en uitvoeren. De UMDL beloont en waardeert agrariërs op weg naar meer natuurinclusieve kringlooplandbouw. In december 2023 is de UMDL en de bijbehorende KPI's met drempel-, tussen- en streefwaarden voor de melkveehouderij vastgesteld. Aanpassing de komende jaren is overigens mogelijk, bijvoorbeeld naar aanleiding van ervaringen in de praktijk of de aanpassing van maatschappelijke doelen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt hierbij verwezen naar de bijlagen 'de Utrechtse Aanpak' en 'UMDL'.

De inzet is dat het instrument de komende jaren beschikbaar komt voor een groot deel van de (grondgebonden) agrarische ondernemers in de provincie. Per agrarische sector, akkerbouw, fruitteelt, (melk)veehouderij kan het zijn dat een aantal KPI's verschillend zijn. Een fruitteler heeft een aantal andere aandachtspunten voor verduurzaming dan een (melk)veehouder. De basisset integrale KPI's die bijdraagt aan meerdere doelen van het UPLG is zoveel mogelijk hetzelfde. De set met KPI's voor de melkveehouderij ziet er nu als volgt uit:

NPLG / UPLG doel	KPIs	Score	CONCEPT punten
Water	1. Stikstofbodemoverschot (kg N-totaal per ha)	≤ 40	200
		≤ 80	150
		120	100
		≤ 160	50
Water	1. Fosfaatbodemoverschot (kg P2O5 per ha)	≤ 0	150
		≤ 5	100
		≤ 10	50
Stikstof (ammoniak)	3. Ammoniakuitstoot (in kg NH3/ha)	≤ 30	300
		≤ 40	300
		≤ 50	200
		≤ 60	100
Stikstof (ammoniak), klimaat	4. Weidegang (uur/jaar)	≥ 2880	200
		≥ 2160	150
		≥ 1440	100
		≥ 720	50
Stikstof (ammoniak)	5. Tankmelkureum (mg/100g)	≤ 17	150
		≤ 19	100
		≤ 21	50
Klimaat	6. Broeikasgasemissie (in CO2eq. per ha)	≤ 10.000	200
		≤ 15.000	150
		≤ 20.000	100
		≤ 25.000	50
Stikstof (ammoniak)	7. Eiwit van eigen land	≥ 85%	200
		≥ 75%	150
		≥ 65%	100
		≥ 55%	50
Gewasbeschermingsmiddelen	8. Gewasbeschermingsmiddelen	géén middelen;	200
		Beterleven Keurmerk, OtwtPP, pleksgewijs;	150
		invulde MBP of Milieumeetlat	100
Klimaat	9. Blijvend grasland	≥ 100%	200
		≥ 90%	150
		≥ 80%	100
		≥ 70%	50
Natuur, water	10. Extensief ruidenrijk grasland	≥ 40%	200
		≥ 20%	150
		≥ 10%	100
		≥ 5%	50

Natuur	11. Natuur en Landschap	$\geq 20\%$ $\geq 10\%$ $\geq 5\%$	150 100 50
Water, natuur	12. Groenblauwe dooradering	$\geq 10\%$ $\geq 5\%$ $\geq 2,5\%$	300 200 100
Klimaat (maar valt buiten landbouw en landgebruik)	13. Duurzame energie (wind, zon) balans (kwh)	400 kWh of > 100% 500 kWh of > 75% 600 kWh of > 50%	150 100 50
Dierenwelzijn meekoppelkans	14. Levensduur (jaren + maanden)	> 7 jr+2 mn > 6 jaar > 5 jr+2 mn	150 100 50
Sociaal-maatschappelijk Meekoppelkans	15. Sociaal-maatschappelijk	≥ 4 activiteiten: website, ontvangstruimte, winkel, educatie, monitoring, open dagen, wandelpad, B&B	200

We merken een groot animo bij de boeren om te beginnen. Om een start te kunnen maken en ervaring op te doen voor een snelle opschaling de komende jaren zijn we in 2024 begonnen met 100 melkveehouders. Op basis van voorfinanciering met provinciale middelen. De ambitie is om in 2026 door te groeien naar 500 deelnemende melkveehouders. De uitvoering is in handen van de Utrechtse agrarische natuurcollectieven die middelen aanvragen op basis van de subsidieregeling UMDL. De collectieven hebben de volgende taken:

1. Informeren en werving van deelnemers (in samenwerking met de provincie).
2. Intake van deelnemers, vastleggen nulsituatie en (kort) advies maatregelen ter verbetering score.
3. Organisatie kennisdeling met studiegroepen (in ieder geval twee maal per jaar, de groepen zijn beperkt in omvang (ca. 15)).
4. Verwerken van de data van de deelnemers.
5. Vaststellen en uitkeren beloningen (na goedkeuring door de provincie).
6. Uitvoeren van steekproef (schouw).
7. Rapportage aan de bestuurlijke begeleidingsgroep UMDL en verantwoording aan de provincie Utrecht. Dit ook ter verbetering en evaluatie.

Omdat in Utrecht de melkveehouderij de grootste sector is en hiervoor een management informatie systeem beschikbaar is, gaan wij hiermee als eerste aan de slag. Voor de fruitteelt zijn de KPI's nog in ontwikkeling. We verwachten hier vanaf 2025 ook in de praktijk mee aan de slag te kunnen. In 2020 waren 160 gespecialiseerde fruittelers actief in de provincie. We gaan ervan uit dat in 2025 ca 40 fruittelers willen meedoen aan de UMDL. Voor de akkerbouw en andere agrarische sectoren willen we in 2025 nagaan of ook een UMDL mogelijk is.

De uitvoering ligt dus in handen van de collectieven. De doorontwikkeling van de UMDL, het evalueren van het doelbereik en effectiviteit en het verkennen van aanvullende stimuleringsmaatregelen en beloningen ligt in handen van de provincie. We stellen een bestuurlijke begeleidingsgroep in die de provincie hierbij adviseert (over zaken als doorontwikkeling, van de KPI's, aanvullende partijen betrekken voor beloning etc).

Bij het informeren van agrariers en anderen over de Monitor en het werven van nieuwe deelnemers hebben zowel de collectieven als de provincie een rol.

Daarnaast gaan we als provincie, in samenwerking met andere provincies en LNV, onder meer aan de slag met het borgen van een aantal management maatregelen ten behoeve van vergunningverlening.

In 2024 is de UMDL gestart met 100 deelnemers, voor 4 jaar. We gaan uit van verlenging van deelname van de agrariers gedurende deze periode. Dat is immers nodig om de doelen voor 2035 te kunnen realiseren. Wat betreft de melkveehouderij willen we in 2025 en 2026 met 200 nieuwe deelnemers per jaar opschalen. Voor de fruitteelt in 2025 met 20 deelnemers en in 2026 nog eens met 20. Voor wat betreft doelbereik wordt uitgegaan van een gemiddelde grootte van een Utrechts agrarisch bedrijf. In de bijlage 'Projectplan Utrechtse Monitor

Duurzame Landbouw' staat het instrument zoals dat tot nu is uitgewerkt uitgebreider beschreven.

1 B. Voer- en managementmaatregelen

Verduurzaming van de bedrijfsvoering willen wij in de eerste plaats realiseren door ondersteuning van agrariers bij het nemen van 'voer- en managementmaatregelen' veel van deze maatregelen gaan uit van goed 'vakmanschap'. Ook onder meer het Rijk¹ en de WUR² zien dit als een belangrijk spoor om een groot deel van de beoogde verduurzaming te realiseren. Onderzoek laat namelijk zien dat de emissies aan verschillende schadelijke stoffen sterk verschilt tussen individuele agrarische ondernemers. Ook agrariers die (nog) niet deelnemen aan de UMDL of een van de Fieldlabs (zie inderdeel 2) kunnen hiervan gebruik maken. Om het 'vakmanschap' te benutten zetten wij in de eerste plaats in op de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen agrariers. Dit is immers een effectieve en ook goedkope manier om resultaten te behalen. Daarnaast ondersteunen wij dit met hierbij passende investeringen. Ter ondersteuning is de Routekaart melkveehouderij Natuurinclusieve Kringlooplandbouw ontwikkeld met een bijbehorende Menukaart (zie bijlagen) met mogelijke maatregelen waarvan effectiviteit en (kosten)efficiëntie op hoofdlijnen zijn beschreven. Hierdoor kunnen boeren relatief snel stappen zetten in het verbeteren van hun score op de KPI's. De Menukaart is met name in 2023 ontwikkeld op basis van wat er in de literatuur beschikbaar is (hiervoor vragen wij dus geen financiering). Deze informatie is voor iedereen vrij beschikbaar.

Routekaart melkveehouderij - natuurinclusieve kringlooplandbouw			Naam bedrijf en contactpersoon:																
Maatregelen	UPLG		1. Stikstofdoelwaardeoverschot 2. Fosfaatdoelwaardeoverschot 3. Ammoniakemissie 4. Weidegang 5. Faunafuikruim 6. Broeikasgasemissies 7. Emissie van argon (oed) 8. Chemische middelen 9. Blijvend grasland 10. Evt. Inhoudelijk grasland 11. Natuur en landschap 12. Groenblauwe doorbreking 13. Energie-efficiëntie/afval 14. Landbouw 15. Soortenmaatsovervloed 16. Wateroverlast																
	natuur	klimaat	water & bodem	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. Verlagen ruw eiwit in het rantsoen	■	■	■																
2. Meer uren weidegang toepassen	■	■	■																
3. Stikstofbindende/eiwitrijke gewassen	■	■	■																
4. Verminderde stikstofbemesting	■	■	■																
5a. Mest in de put met water verdunnen	■	■	■																
6. Emissiearme stalssystemen	■	■	■																
7. Minder dieren per hectare houden	■	■	■																
8. Opwekken duurzame energie	■	■	■																
9. Verhogen grondwaterpeil veenweide	■	■	■																
10. Monomestvergisting	■	■	■																
12. Meer blijvend grasland	■	■	■																
13. Meer kruidenrijk grasland	■	■	■																

Bijdrage aan doelen UPLG:
 ■ natuur ■ klimaat ■ water & bodem
 ■ hoge investering ■ lage investering ■ B bronmaatregel
 Invoering maatregel heeft effect op KPI:
 ++ grote verbetering + verbetering - verslechtering

Concept maart 2024

Disclaimer: In deze tabel staat het verwachte effect indien de maatregel juist wordt uitgevoerd. Het uiteindelijke resultaat is in hoge mate afhankelijk van bedrijfspecifieke omstandigheden.

Een uitsnede uit de Routekaart. De volledige Routekaart met Menukaart zijn te vinden in de bijlagen.

De Menukaart bevat ook maatregelen waarmee agrariers anders dan melkveehouders hun bedrijf kunnen verduurzamen en is dus beschikbaar voor alle agrariers, adviseurs en andere erfbedrevers ter ondersteuning bij het gesprek over de verduurzaming van het agrarisch bedrijf.

Het nemen van deze voer- en managementmaatregelen willen op de volgende manier ondersteunen:

1. Informatiebijeenkomsten waarin de routekaart en menukaart gepresenteerd worden
2. Studiegroepen en netwerken
3. Eén op één advisering
4. Voorbeeld- en demonstratiebedrijven
5. Onderzoek en innovatie natuurinclusieve landbouw met perspectief
6. Investeringsubsidies

De nadruk van de activiteiten ligt hierbij voor nu op de melkveehouderij. Daar waar andere sectoren ook gebruik kunnen maken van deze ondersteuning, wordt dit hieronder benoemd. Het aanbod aan activiteiten en ondersteuning voor andere sectoren werken wij de komende jaren verder uit in goed overleg met betreffende sectoren.

De kennisverspreiding vindt op verschillende manieren plaats. Bij de opdrachtverlening en subsidieverstrekking wordt een regelmatige rapportageverplichting opgenomen op basis waarvan deze kennisverspreiding gemonitord en geëvalueerd kan worden. Dit in samenhang met onderdeel 1A.

Informatiebijeenkomsten

Vanaf 2024 organiseren wij informatiebijeenkomsten over de routekaart en menukaart. Dit wordt afgestemd met de bijeenkomsten over de UMDL. Deze organiseren we in de 9 GGA deelgebieden. De bijeenkomsten zijn met name bedoeld voor melkveehouders, maar adviseurs en erfbetreders zijn ook welkom.

Studiegroepen en Netwerken

De collectieven organiseren adviesgesprekken en studiegroepen voor de deelnemers aan de UMDL. De kosten daarvoor zijn ook onder de maatregel UMDL begroot. Om ook agrariers die niet kunnen deelnemen aan de UMDL in staat te stellen zich met collega's te verdiepen in management maatregelen willen we aanvullend zes studiegroepen mogelijk maken. Deze studiegroepen komen meerdere keren bij elkaar, er zijn aparte groepen voor melkveehouders op zand, klei of veen, voor de fruitteelt, varkenshouderij en de pluimveehouderij.

Netwerken hebben een toegevoegde waarde als het gaat om kennisverspreiding, kennisontwikkeling, het enthousiasmeren van boeren om (gebiedsgericht) invulling te geven aan maatregelen. In Utrecht bestaat sinds 2019 het netwerk Duurzame Landbouw met Natuur. Onder meer dit netwerk willen we betrekken bij de gebiedsgerichte aanpak en uitrol van de landbouwmaatregelen. Ook andere netwerken willen we benutten, zoals het opzetten van een netwerk voor Biologische landbouw en het netwerk Agroforestry Utrecht .

Voorbeeldbedrijven en demonstratiebedrijven

We gaan 10 voorbeeld- en demonstratiebedrijven oprichten in de provincie. Het doel is dat deze bedrijven niet alleen geografisch, maar ook sectoraal goed over de provincie verspreid worden. Dit zijn niet per se de koploperbedrijven maar gemiddelde gangbare bedrijven die willen laten zien hoe ze stappen zetten naar natuurinclusieve kringlooplandbouw, met hierboven genoemde maatregelen maar bijvoorbeeld ook nieuwe teelten (zoals vezelteelt en agroforestry) en technieken. Deze activiteit is gericht op alle grondgebonden sectoren in de provincie.

Eén op één advisering

Zowel de deelnemers aan de UMDL als niet deelnemers kunnen gebruik maken van advisering. De advisering over de UMDL wordt georganiseerd via de agrarische collectieven. Boeren die niet deelnemen aan de UMDL of studiegroepen kunnen ook gebruik maken van advisering. In Utrecht koppelen we dit aan de Routekaart en Menukaart. Boeren kunnen (gecertificeerde) adviseurs inschakelen dan wel door een collega boer gecoached worden. Dat werken we in 2024 uit. Uiteraard wordt de advisering en het kennisaanbod op elkaar afgestemd. In 4 jaar willen we op deze manier 500 agrariërs bereiken.

Onderzoek en innovatie natuurinclusieve landbouw met perspectief

We zien een grote behoefte aan kennis omtrent natuurinclusieve landbouw. Met name het beter leren toepassen van natuurlijke processen. Bodembeheer en functionele agrobiodiversiteit staan hierbij centraal. Middels NSP-openstellingen Samenwerking voor Innovatie EIP willen we bijdragen aan samenwerking en kennisontwikkeling. Deze gaat ook gepaard met het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen voor natuurinclusieve landbouw. Via dit Maatregelpakket behoeft dit geen aanvullende financiering. De activiteit is gericht op alle sectoren.

Investeringsubsidies

Zoals gezegd zetten wij in de eerste plaats in op de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen agrariers, om de duurzaamheidswinst die met 'vakmanschap' behaald kan worden te benutten. In aanvulling hierop voorzien wij met het Maatregelpakket ook in investeringen op het boerenerf. Bij dit onderdeel gaat het dan om 'laagtechnologische investeringen', bewezen effectieve maatregelen (*no regret*).

Bij de uitwerking van de regeling zullen we rekening houden met huidige en toekomstige subsidies van het Rijk of andere, zoals die bijvoorbeeld gepland staan in kader van het GLB-NSP. Overlap in doel en tijd moet worden voorkomen. Wel kan uiteraard het doel overlappen, juist als blijkt dat een andere regeling over te weinig middelen beschikt. De middelen die beschikbaar zijn voor bijvoorbeeld de GLB-NSP openstelling 'Productieve investeringen Bedrijfsverduurzaming' zullen onvoldoende zijn om tegemoet te komen aan de noodzaak tot investeringen op het boerenerf.

Bij deze investeringsubsidies kan gedacht worden aan:

- Mestrobots.
- Installaties en spoelleidingen voor het schoonsproeien van loopvloeren met (regen)water.
- Aanleg of uitbreiding van opslag- en opvangcapaciteit voor regenwater en van capaciteit voor mestopslag (voor het kunnen toepassen van boven bovengenoemde maatregelen).
- Investerings die beweiding faciliteren.
- Werktuig/machine om van drijfmest, vaste mest te maken.
- Precisiebemesting.
- Potstal (voor ruige mest).
- Hooidroogschuur.
- Werktuigen gericht op natuurinclusieve landbouw (bijvoorbeeld (lichte) doorzaai klaver en kruiden, verwijdering ridderzuring).

De door het Rijk goedgekeurde aanvraag van de drie Noordelijke Provincies in kader van de 'Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied' vormt voor dit onderdeel voor ons een belangrijke inspiratiebron en een voorbeeld. Het gaat hier immers om maatregelen gericht op stikstofreductie die bewezen effectief zijn en waarvoor door onze collega-provincies ervaring is opgedaan.

Hierbij aansluitend zijn investeringen die meer integraal bijdragen aan doelen uit het UMDL (ter bevordering van natuurinclusieve kringlooplandbouw dus).

Eind 2024 stellen we een brede NSP-openstelling voor productieve investeringen open. Breed in die zin dat het niet alleen op de melkveehouderij is gericht maar o.a. ook op emissiereductie en waterbesparing in de fruitteelt. Daarvoor zetten we € 3,1 miljoen aan middelen in die ook bijdragen aan verduurzaming. Dit zal zeker onvoldoende zijn om de 'voer- en managementmaatregelen' zoals die hier bedoeld zijn te realiseren. Daarom willen wij inzetten op een aanvullende (indicatief, ook op basis van de ervaring van de drie Noordelijke provincies) 300 subsidies voor de looptijd na 2024. Daarmee is een bedrag van € 15 miljoen gemoeid.

Vervolg 1A en 1B

Uiteindelijk is het doel dat zoveel mogelijk agrariërs gaan deelnemen aan structurele systemen waarbij de verduurzaming ook kan worden gemonitord, zoals de UDML. En dat zoveel mogelijk agrariërs gaan inzetten op 'goede landbouwpraktijk', met behulp van de uitwisseling van kennis en ervaringen. Verduurzamen doe je beter samen. De investeringen zijn ondersteunend hieraan.

Afhankelijk van het animo en de snelheid waarmee dit pakket uitgevoerd wordt, zal er op termijn een nieuwe aanvraag worden ingediend.

In een beperkt aantal gevallen willen wij ook investeringen in meer zogenaamde high tech oplossingen subsidieren. Dit doen wij concreet in een tweetal pilots. Zie hiervoor onderdeel 2.

1 C. Advies op maat; Duurzaam Bedrijfsplan

De Monitor en Menukaart richten zich in de eerste plaats op kennisvergaring en kennisuitwisseling. In aanvulling hierop bieden wij ondersteuning bij het opstellen van een 'Duurzaam Bedrijfsplan'. Dit gaat veel verder dan de eerder genoemde informatievoorziening en adviesgesprekken. Deze ondersteuning is gericht op het opstellen van een Bedrijfsplan gericht op een meerjarige ontwikkeling. Altijd met een link naar de duurzaamheidsdoelen en de Monitor, en uiteraard met bedrijfseconomische aspecten. Plannen gaan bij voorkeur over de integrale bedrijfsontwikkeling. Het kan eventueel ook gaan om de implementatie van deelaspecten, zoals een Natuurinclusieve bedrijfsvoering, verkennen omschakeling naar biologisch of de inpassing van Agroforestry.

Het aanbod bestaat niet alleen uit het opstellen van een plan. De ervaring hierbij is namelijk dat de kans (te) groot is dat het plan niet ten uitvoer wordt gebracht. Van belang zijn juist ook de verschillende gesprekken met specialisten met kennis van landbouw, milieuprestaties en bedrijfseconomie. Het gaat hierbij dus om serieus traject per ondernemer om met begeleiding te komen tot een gewenst toekomstbeeld. Je zou het kunnen zien als de uitwerking van een gewenst transitiepad¹.

Wij zetten met dit onderdeel op de realisatie van in totaal 320 adviestrajecten. De regeling hiervoor wordt in 2024 uitgewerkt. Wij maken hierbij gebruik van de ervaring die is opgedaan door het Rijk en andere provincies. De kosten per traject begroten wij op € 10.000,-.

2. Fieldlabs / Pilots

In Utrecht worden momenteel drie Fieldlabs uitgewerkt met middelen uit de regeling Europees Innovatie Partnerschap (EIP). Ook na honorering van de definitieve plannen is de financiering met name gericht op 'proces', en niet op investeringen die eventueel noodzakelijk zijn. Medewerkers van het Rijk die betrokken zijn bij aanvragen voor en uitwerking van de Fieldlabs hebben geadviseerd om bijkomende kosten op te nemen in de maatregelpakketten. Het Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief en Fieldlab Foodvalley Waardeert zijn inmiddels zo concreet uitgewerkt dat er inmiddels zicht is op de concrete investeringsbehoefte. Naast de Fieldlabs is ook een plan voor een pilot in de Utrechtse Waarden ontwikkeld waarin samenwerking wordt opgezet voor de inzet van een mobiele stikstofkraker om emissies te verminderen.

I. Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief

De pilot Boeren met Perspectief maakt inmiddels onderdeel uit van het Fieldlab Groene Hart. Dit Fieldlab heeft als doel de transitie naar emissiearme, natuurinclusieve kringlooplandbouw in het westelijk (veen)weidegebied te versnellen. De drie westelijke veenweidenprovincies en een samenwerkingsverband van deelnemende partijen werken aan emissiereducerende en biodiversiteitversterkende maatregelen. Het gaat om doorontwikkelen, meten en implementeren van maatregelen.

Er wordt naast vakmanschap en de meer *lowtech* maatregelen (zie ook onderdeel 1B) in dit Fieldlab ook ingezet op meer 'innovatieve (stal)technieken'. Het is van groot belang om ook in dit spoor te investeren. Dit is immers de uitwerking van het transitiepad *hightech* zoals dat zowel door het Rijk¹, onderzoekinstellingen^{2,3,5,6,7}, als ook door andere overheden en de agrarische sector wordt gezien als een onmisbaar transitiepad om de doelen uit het NPLG te kunnen halen. Naast de ander genoemde transitiepaden.

Het plan voorziet dus in verschillende verduurzamingsporen. Waarbij de resultaten van alleen 'voer en managementmaatregelen' (dus *lowtech*) kunnen worden vergeleken met die waarbij dit gecombineerd wordt met de toepassing van *hightech* 'innovatieve (stal)technieken'.

Voor de provincie Utrecht voorziet het plan in de financiële ondersteuning van maximaal 30 Utrechtse agrariërs (samen met 50 agrariërs uit Zuid-Holland en 50 uit Noord-Holland). In Utrecht passen 20 bedrijven het spoor toe van voer- en managementmaatregelen en de bestaande drijfmeststal aangepast door een waterdruppelsysteem te installeren om de stal goed schoon te houden en de mest te verdunnen met water (In dit plan gaat men uit van 50% emissiereductie ammoniak in de stal, mestopslag en veld, met name op basis van de bevinden en adviezen van het netwerk praktijkbedrijven^{6,7}. Dit is dus beduidend hoger dan de ruim 30% waarvan we uitgaan voor de onderdelen 1A, 1B, 1C en 3. Maar dit Fieldlab is ook juist bedoeld om aan te tonen dat een flink hoger percentage ook haalbaar is). 10 andere bedrijven combineren dit met 'innovatieve (stal)technieken', bronscheidingsstallen (70% emissiereductie ammoniak stal, mestopslag en veld^{6,7}). Bij alle bedrijven wordt gebruik gemaakt van sensoren om de uitstoot van verschillende stoffen te meten.

In de bijlage staat een uitgebreidere projectomschrijving van Fieldlab Groene Hart, die in samenwerking met provincie Zuid-Holland en Noord-Holland is opgesteld. De kosten die we voor fieldlab Groene Hart/Boeren met Perspectief begroten zijn 3,5 miljoen in 2025. Voor de nadere uitwerking van de kosten zie het onderdeel financiën.

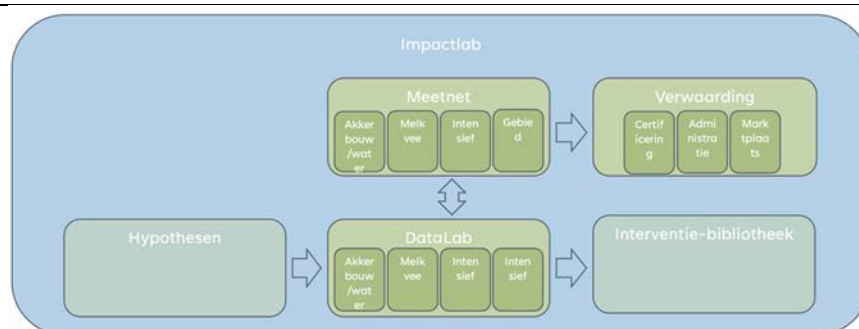
II. Fieldlab Foodvalley Waardeert

In navolging van de Regiodeal Foodvalley wordt een fieldlab ontworpen, Fieldlab 'Foodvalley Waardeert', omwille van het kunnen doorpakken op de successen van de Regiodeal en het aanvliegen van nieuwe uitdagingen en kansen voor een ecologisch duurzaam en rijk gebied met een vitale agrarische sector. Het is een 'lab' waar verschillende onderzoekslijnen in de praktijk worden opgepakt.

Eind 2023 is vanuit de EIP-regeling financiering toegekend om het idee voor een Fieldlab 'Foodvalley Waardeert' uit te werken in een projectplan. Het fieldlab staat niet op zichzelf, maar is onderdeel van een netwerk van 'gebiedsgerichte fieldlabs' in Nederland en Europa. Het lab wordt een belangrijk koppelpunt voor de opgaven en kansen voor het landelijk gebied en per afgeleide voor een transitie naar een duurzame primaire sector in Nederland en Europa.

Om dit lab op te zetten is ten eerste capaciteit en geld nodig omwille van het opzetten van een:

1. Een impactlab: om de waarde(stapeling) en de opgaven van een gebied zichtbaar te maken en te monitoren en om bijdragen te waarderen, borgen en belonen;
2. Een kennislab voor het gezamenlijk oppakken van onderzoeksvragen en het genereren en delen van kennis op maat (voor alle betrokken doelgroepen incl. de ondernemende ambtenaar);
3. Een organisatie- en samenwerkingsstructuur voor het identificeren en oppakken van opgaven en kansen, voor het 'dienstbaar' organiseren van publieke diensten en voor een ondernemend ecosysteem.

Voor het Utrechtse willen wij middels dit Maatregelpakket € 5 miljoen inbrengen voor de looptijd van het Pakket. Via andere routes wordt aanvullende financiering geregeld.

Voor verdere toelichting verwijzen wij hierbij naar de betreffende bijlage.

III. Pilot Utrechtse Waarden

Door de maatschappelijke opgaven die spelen en het afbouwen van de derogatieregeling zien boeren in het veenweidegebied dat bedrijfsaanpassingen nodig zijn. In het veenweidegebied zitten relatief kleine melkveebedrijven, waardoor grootschalige investeringen in technieken niet altijd haalbaar zijn. Om die reden hebben boeren in het deelgebied Utrechtse Waarden (Linschoten / Montfoort / IJsselstein) het idee opgevat om gezamenlijk te investeren in een mobiele stikstofkraker. Maar ook andere boeren informeren naar de mogelijkheden voor inzet van een stikstofkraker. In het project wordt onderzocht hoe de stikstofkraker kan bijdragen aan het reduceren van stikstof in lucht, water en bodem.

Het project omvat:

- Het gezamenlijk aanschaffen van een mobiele stikstofkraker. Deze kan rouleren tussen de bedrijven.
- Het meten, monitoren en rapporteren van de resultaten, gedurende 3 jaar. Plannen hiervoor worden uitgewerkt.

Als provincie willen we 1 of 2 van dit soort samenwerkingen faciliteren omdat de situatie goed aansluit op de gemiddelde grootte van de Utrechtse melkveehouderijen. Waarbij onderzoek wordt gedaan naar hoe dergelijke samenwerking goed ingericht kan worden bij de inzet van een gezamenlijke mobiele stikstofkraker, emissies worden gemeten en gemonitord en onderzoek wordt gedaan hoe de verschillende meststromen kunnen worden toegepast.

3. Een-loketfunctie agrarische ondernemers

De opgaven uit het NPLG hebben een zeer grote invloed op de bedrijfsvoering van de individuele agrarische ondernemers; dit vraagt veel van deze ondernemers. Daarom is het van belang dat men via één loket toegang heeft tot informatie, regelingen en coaching. Het loket bestaat uit twee elementen:

- Relatiebeheerder (vaste contactpersonen).
- Landbouwportaal: voor alle projecten, subsidies, regelingen, etc.

Binnen de gestelde kaders willen we als provincie agrariërs faciliteren om de transitie mogelijk te maken en 'mee te maken'. Dit moet leiden tot het vergroten van het draagvlak voor uitvoering bij agrariërs, waar nodig herstel van vertrouwen en uiteraard de noodzakelijke verduurzaming van de bedrijfsvoering faciliteren. Naast het goed informeren zien wij het 'in gesprek komen en blijven' ook als voorwaarde. Want zowel de mogelijkheden die die overheid biedt, als ook de plannen van de agrariërs blijven in beweging. Een 1-loketfunctie, met een (digitaal) landbouwportaal en de aanstelling van Relatiebeheerders (vaste contactpersonen) zien wij daarom als cruciaal om de gebiedsprocessen en de transitie naar een duurzame landbouw te laten slagen.

- Deze Relatiebeheerders worden een schakel tussen de individuele agrariër en de provincie, waarbij ze dicht bij de ondernemer staan en de juiste mensen binnen de provincie weten te vinden voor elke vraag. Op basis van het concept maatregelpakket en met financiering door de provincie in 2024 is vooruitlopend op dit Maatregelpakket Landbouw een begin gemaakt met de organisatie hiervan.
- Daarnaast richten we in 2025 een landbouwportaal in, gericht op agrariërs, voor alle projecten, subsidies, regelingen, etc.

De Relatiebeheerders zijn beschikbaar voor alle Utrechtse agrariërs. Dit zijn er ruim tweeduizend. De meeste agrariërs zullen te maken krijgen met de NPLG opgaven en de gebiedsprocessen. Voor de kosten gaan wij nu uit van 4 fte plus proceskosten maakt in totaal voor 2025 en 2026 € 1.480.000.

4. Agroforestry

De provincie zet actief in op het stimuleren van agroforestry als vorm van natuurinclusieve landbouw. Deze aanpak vindt zijn oorsprong in het provinciaal Strategisch Bosbeleid (2022). Agroforestry is het gericht inzetten van bomen en struiken in het landbouwsysteem. Agroforestry systemen dragen bij aan de doelen van het UPLG. Emissies uit de landbouw worden verlaagd, ze dragen bij aan het leveren van ecosysteemdiensten (biodiversiteit, waterberging etc) en ze bieden een kans voor de landbouw om bij te dragen (en te verdienen) aan opgaven zoals Bossenstrategie, groenblauwe dooradering en Groen Groeit Mee. De afgelopen twee jaar is ingezet op het oprichten van een agroforestry netwerk, het stimuleren van voorbeeldbedrijven, aanpassen regelgeving en het verstrekken van subsidies voor aanplant.

Vanaf 2024 willen we inzetten op: netwerkaanpak, subsidies en voorbeeldbedrijven. Verder hebben wij gemerkt dat gemeenten capaciteit te kort komen om aanvragen voor agroforestry te behandelen. Wij willen hen ondersteunen doormiddel van een zogenaamde ervenconsulent. Hiervoor vragen wij in dit pakket in totaal € 150 duizend per jaar vanaf 2025.

Subsidies voor aanplant maken integraal onderdeel uit van de middelen die zijn opgenomen voor groene dooradering en nieuw bos in de andere maatregelpakketten

5. Vezelteelt

Biobased bouwmaterialen zijn flink in opmars in de bouwsector. Het convenant Duurzame Woningbouw stimuleert onder andere het gebruik van circulaire bouwmaterialen. De teelt van deze Biobased bouwmaterialen kan tegelijk een bijdrage leveren aan de verduurzaming van de agrarische sector. Hierbij is het nog wel een grote uitdaging om naast duurzame ook te komen tot rendabele bedrijfsmodellen.

Daarom draagt Utrecht € 200.000 (vanaf 2023 voor een periode van vier jaar) bij aan de stichting Building Balance. Deze stichting zet ketens op voor productie, verwerking en afzet. Dit doen zij onder meer door met boeren te bekijken wat een passend gewas is en welke businesscase daarbij hoort. Voor dit deel vragen wij dus geen aanvullende bijdrage.

Om de daadwerkelijke toepassing in de praktijk te stimuleren is een extra stimulans nodig. Vezelteelt in Nederland is momenteel saldotechnisch nog niet interessant. Hierin schuilt het gevaar dat bouwers hun natuurlijke vezelmateriaal uit bijvoorbeeld Roemenië en Polen gaan halen in plaats van afnemen van lokale aanbieders. Om de kennis te stimuleren en ervaring te laten ontstaan over de kansen en effecten van vezelteelt willen wij een transitievergoeding inzetten van 1000 euro per hectare. De kennisregelingen in Overijssel en Noord-Brabant dienen hierbij als voorbeeld. Ondernemers werken met deze regelingen mee aan kennis- en ketenontwikkeling en kennisdeling op het gebied van het telen van transitiegewassen, zoals biobased vezelgewassen.

Voor de jaren 2025 en 2026 vragen wij 370.000 per jaar. Dit is voor twee maal 300 ha (uiterlijk te realiseren in 2028), plus projectorganisatie.

<p>Doelbereik maatregelpakket en in verhouding tot het gebiedsprogramma</p>	<p>Vooraf</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maatregelen die nog niet waren meegenomen met het zogenaamde basispad maar inmiddels wel van kracht zijn, zoals belangrijke elementen uit het 7^e Actieprogramma Nitraat en de afschaffing van de derogatie, zijn onderdeel van het reductiepercentage dat we met doelsturing willen bereiken. Deze zijn ook per provincie doorgerekend⁴. • Voor de berekening geldt: wij nemen voor nu de (doel)aantallen die deelnemen aan het UMDL als uitgangspunt. En nemen de bijdrage die beschreven staan bij de verschillende KPI's als basis. • Dus de bijdrage die wordt gerealiseerd door agrarische ondernemers die niet aan de UMDL deelnemen maar dat wel realiseren dankzij de onderdelen (of combinatie van) 1B, 1C en 3 berekenen wij op dit moment niet apart. Dit doen voor nu op deze manier omdat wij aan bijvoorbeeld de investeringssubsidies (onderdeel 1B) niet de voorwaarde willen stellen dat men deelneemt aan de UMDL. Dat zou nu te veel beperkingen opleveren om 'beweging' te realiseren. Dit wordt op een later moment wel meegenomen in het doelbereik van het UPLG als geheel. of naast deelname • Een eventueel aanvullende afame van de veestapel als gevolg van andere structurerende keuze (bijvoorbeeld voor de prioritare gebieden), afame van het areaal landbouwgrond, de toename van het areaal aan alternatieve gewassen of de toename in areaalbiologische of extensieve landbouw wordt apart berekend. Ook dit valt dus buiten dit maatregelpakket en wordt meegenomen in het doelbereik van het UPLG als geheel). <p>Zoals gezegd ligt de nadruk van de activiteiten in dit Maatregelpakket voor nu op de melkveehouderij. Het aanbod aan activiteiten en ondersteuning voor andere sectoren willen wij de komende jaren verder uitwerken. Waar mogelijk willen wij daar wel een begin mee maken en kijken hoe dit mee kan liften in de hier beschreven inzet. Bijvoorbeeld de UMDL uitbreiden voor de fruitteelt.</p> <p>Omdat de inzet hiervoor nog onvoldoende is uitgewerkt beperken wij ons bij de onderbouwing van het doelbereik voor dit moment dan ook tot de melkveehouderij. Wat betreft fruitteelt geven we alleen voor gewasbeschermingsmiddelen het doelbereik aan.</p> <p>In kader van het UPLG, en volgende maatregelpakketten zal het doelbereik voor sectoren als Overige rundvee, schapene en geitenhouderijintensieve veehouderij, fruitteelt en akkerbouw (in stappen) verder worden uitgewerkt.</p> <p>Onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1 A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL) 1 B. Voer- en managementmaatregelen 1 C. Advies op maat; Duurzaam Bedrijfsplan 3. Een-loketfunctie agrarische ondernemers <p>Met dit Maatregelpakket Landbouw denken we een grote bijdrage te kunnen leveren aan verschillende doel uit het UPLG. De basis hiervoor vormen de onderdelen 1A, 1B en 1 C. Onderdeel 3 is hier direct ondersteunend aan. Deze onderdelen kunnen niet los van elkaar worden gezien in hun toepassing en dus ook niet in het effect dat wij ermee willen behalen.</p> <p>Hiermee zetten we in op doelsturing. De UMDL is nu voor de melkveehouderij vastgesteld en voor de fruitteelt in ontwikkeling. Landelijk wordt ook gewerkt aan een KPI set voor de akkerbouw . Voor de UMDL melkveehouderij zijn inmiddels KPI's met drempel-, tussen en streefwaarden vastgesteld. Overigens kunnen de tussenwaarden, naar aanleiding van de ervaring in de praktijk of bijstelling van maatschappelijke doelen, worden aangepast. Voor de berekening van de bijdrage aan de verschillende doelen gaan we nu uit van: deze set aan KPI's én hetgeen gesteld wordt in verschillende studies en rapporten over het effect van voer- en managementmaatregelen (en innovatieve stalsystemen). Aan het begin van dit Maatregelpakket hebben we de belangrijkste studies opgesomd waarop wij onze effecten baseren. Wij hebben niet gestreefd naar een complete(re) lijst met studies. Er is immers zeer veel literatuur beschikbaar, met name over de uitstoot van ammoniak. De beperkte lijst die wij</p>

hier noemen geeft alle informatie die op dit moment nodig is voor een goed onderbouwing. De beschreven effecten zijn ook terug te vinden in veel andere publicaties.
In onze Menukaart die is opgenomen in de bijlagen worden overigens, per maatregel, meer studies aangehaald.

Uitgangspunten Doelbereik bedrijfsniveau

De maatregelen (1B) hebben als effect dat bedrijven beter gaan presteren op de KPI's. de inzet op 'Advies op maat; Duurzaam Bedrijfsplan' en 'Een-loketfunctie agrarische ondernemers' moeten dit mogelijk maken. Het doelbereik voor deze onderdelen beschrijven wij dan hier dan ook als één pakket.

In een aantal gevallen zijn de KPI's uit de UMDL rechtstreeks te relateren aan de NPLG / UPLG doelen, zoals voor ammoniak en broeikasgassen. Maar ook aan groenblauwe dooradering en natuurbeheer. De bijdrage van de UMDL aan met name de doelen voor water (lees: KRW doelen) is minder goed 1 op 1 vast te stellen.

De deelnemers aan de UMDL genereren gegevens over het doelbereik op de Utrechtse bedrijven. Een doel van de UMDL is ook om de relatie tussen bedrijfsdoelen en NPLG doelen in de toekomst (nog) beter te kunnen leggen. Hiermee sluiten we aan bij de inzet van het Rijk, andere provincies en onderzoeksinstituten.

We gaan bij de beschrijving en berekening van het doelbereik uit van een gemiddeld Utrechts Melkveebedrijf, en bereik in 2035. Er is nog te weinig ervaring opgedaan met doelsturing om dit concreet te kunnen maken voor realisatie in de korte tijd van de looptijd van dit Maatregelpakket.

NPLG-doel	KPI's	Maatregel (niet uitputtend)	Doelbereik deelnemende bedrijven
Stikstof (ammoniak)	3. Ammoniakuitstoot (kg NH ₃ /ha) 4. Weidegang (uur/jaar) 5. Tankmelkureum (mg/100g) 7. Eiwit van eigen land	Minder RE in rantsoen Meer weidegang N bindende gewassen Minder N bemesting Mest met water verdunnen Water sproeien op vloer Extensiveren Hoger grondwaterpeil Meer blijvend grasland Meer kruidenrijk grasland Uitbreiden N&L elementen Agroforestry Biologische landbouw Verlengen levensduur etc	(minimaal) 35% minder
Klimaat	6. Broeikasgasemissie (in CO ₂ eq. Per ha) 9. Blijvend grasland		Maximaal 15% minder
Water	1. Stikstofbodemoverschot (kg N-totaal per ha) 2. Fosfaatbodemoverschot (kg P ₂ O ₅ per ha) 9. Blijvend grasland		In voldoende mate bijdragen aan de KRW doelen
Natuur	10. Kruidenrijk grasland 11. Natuur en Landschap 12. Groenblauwe dooradering		Voldoen aan NPLG doelen voor GBDA. Belangrijke bijdrage aan de VHR-opgaven (nog nader uit te zerken)
Gewasbeschermingsmiddelen	8. Gewasbeschermingsmiddelen		In voldoende mate bijdragen aan de KRW doelen
Meekoppelkansen Dierenwelzijn	14. Levensduur (jaren + maanden) 4. Weidegang (uur/jaar)		Meekoppelkansen
Meekoppelkansen Sociaal-maatschappelijk	15. Sociaal-maatschappelijk		Meekoppelkansen

Klimaat (maar valt buiten landbouw en landgebruik)	13. Duurzame energie (wind, zon) balans (kwh)		Meekoppelkans
<p>Uitgangspunten Doelbereik totaal</p>			
<p>Op voorhand is niet te voorspellen welke bedrijvengaan deelnemen aan de UMDL. Zeker als de aantallen toenemen kunnen we ervan uitgaan dat het gemiddelde van een deelnemend bedrijf in de buurt zal liggen van een een gemiddeld Utrechts bedrijf. Mocht er toch een verschil tussen beide zitten dan is de verwachting dat de deelnemers aan de UMDL in omvang iets groter zijn dan het gemiddelde omdat het voor de hand ligt dat deze bedrijven hun bedrijf willen voortzetten ('stoppers' zijn gemiddeld kleiner in omvang).</p>			
<ul style="list-style-type: none"> • Utrecht (peiljaar 2020, bijlage 6): totaal areaal agrarisch 70.900 ha, waarvan 52.600 ha in gebruik bij melkveebedrijven, 95.300 melkkoeien. Een gemiddeld Utrechts melkveebedrijf telt 83 melkkoeien (en 2,19 GVE) koeien op 49 hectare. • Het Rijk gaat voor het peiljaar 2018 uit van een RAV code 13 voor stallen in de melkveehouderij (voor dit Maatregepakket en de berekeningen overigens niet van belang). • 500 melkveehouders nemen deel aan de UMDL (doel 2016). • Voor de grondgebonden melkveehouderij rekenen we alles terug naar uitstoot per hectare. • De 500 melkveehouders hebben 24.500 ha in gebruik, dat is 47% van het areaal dat in gebruik is bij melkveehouders (en stuks melkvee en daarmee uitstoot aan emissies) • We gaan voor nu uit van het halen van het doelbereik in 2035. Dit sluit aan bij het NPLG en UPLG. Ervaring in de praktijk de komende jaren moet duidelijk maken hoe snel de eerste verbeteringen gerealiseerd kunnen worden. Dat gaan wij om de twee jaar evalueren (in afstemming met het Rijk en andere provincies). 			
<p><u>Stikstof (ammoniak), doelbereik bedrijfsniveau</u></p>			
<p>Over de invloed van voer- en managementmaatregelen op de uitstoot van ammoniak is veel literatuur beschikbaar. Het recente rapport 'Uitwerking bedrijfstypen voor duurzame landbouw: melkveehouderij en akkerbouw' (WecR, januari 2024) gaat bij het daar beschreven 'licht pakket' uit van een reductie van 40%. De onderzoekers verbonden aan het 'Netwerk praktijkbedrijven' hebben het zelfs over een reductie van 50%, zonder toepassing van Innovatieve stalsystemen^{6,7}. Adviesbureau Boerenverstand gaat in verschillende publicaties uit van een reductie van 30% ammoniakuitstoot⁸. De maatregelen waarmee deze rapporten rekenen verschillen dan ook. Bijvoorbeeld het wel of niet meenemen van toevoegmiddelen aan mest en voer. Maar ook voor de (zeer effectieve) maatregel minder ruw eiwit in het voer wordt uitgegaan van zeer verschillende percentages. De genoemde studie van WecR gaat hiervoor uit van een veel minder grote verlaging van eiwit in het voer dan veel andere studies. De uitstoot in het peiljaar 2018 bedroeg in Utrecht gemiddeld ongeveer 60 Kg NH3/ha (op basis van melkvee gerelateerde veld en stal emissies). Voor dit Maatregelpakket Landbouw gaan wij ervan uit dat een uitstoot van gemiddeld 40 kg / hectare haalbaar is. Dit betekent een reductie van 33%.</p>			
<p>Welke maatregelen hiervoor door een veehouder worden ingezet, is aan de agrarisch ondernemer zelf. Het gaat immers om doelsturing. Wel zetten wij in op ondersteuning met voer- en managementmaatregelen, zoals die onder 1B beschreven staan. Belangrijke maatregelen hierbij zijn beweiding, verlagen ruweiwit en verdunnen van de mest in stal of bij aanwending.</p>			
<p>Maatregelen die passen bij het <i>hightech</i> ontwikkelpad zijn daarmee wel mogelijk maar worden door ons vanuit dit onderdeel 1B niet ondersteund met bijvoorbeeld subsidies. Ook voor de berekening van het doelbereik laten wij maatregelen die passen bij het <i>hightech</i> ontwikkelpad buiten beschouwing. Mochten deze maatregelen worden toegepast (onderdeel 2 van dit Maatregelpakket, in Fieldlabs dus, en eventueel breder in een later stadium) dan kan hiermee</p>			

een hoger doelbereik mee worden gerealiseerd. Om hiermee meer praktijkervaring op te doen is dus onderdeel 2 in dit Maatregelpakket bedoeld.

Stikstof (ammoniak), doelbereik totaal

- 47% (percentage deelnemers) maal 33% (per deelnemende melkveehouder) maakt 15,5% reductie voor de sector melkveehouderij.
- Dit staat gelijk aan 490.000 kg (20 kg/ha maal 24.500 ha)
- Mochten alle melkveehouders met de UMDL (of een variant van de doelsturing) gaan werken dan komt dit op 1.052.000 kg. Dat is 45% van de totale opgave (2.359.000 kg).

Klimaat, doelbereik bedrijfsniveau

Naar de invloed van voer- en managementmaatregelen op de uitstoot van broeikasgassen is minder onderzoek gedaan dan naar de uitstoot van ammoniak. Hetgeen wel beschikbaar is, is eensluidend in haar bevindingen: met het toepassen van voer- en managementmaatregelen kan lang niet het effect behaald worden dat voor de ammoniak kan worden gerealiseerd. Verder gaan maatregelen voor beide emissies soms gelijk op, maar vaak ook niet, soms zijn maatregelen die bijdragen aan vermindering van broeikasgassen zelfs ongewenst ivm andere maatschappelijke doelen en KPI's. Zo verhoogt gras met veel structuur, een product van een natuurinclusieve bedrijfsvoering, ook de productie van broeikasgassen per hoeveelheid product. Wanneer broeikasgassen per hectare worden uitgedrukt kan dat weer een heel ander, positiever, beeld geven. En bijvoorbeeld de toepassing van het voederadditief Bovaer lijkt in de praktijk kostbaar en lastig te combineren met de maatregel weidegang (dat niet alleen kan bijdragen aan vermindering van de ammoniakuitstoot maar ook een bredere maatschappelijke wens is ('koeien in de wei'). Ook de wens om 'biogas' te produceren via mestvergisting kan (extra) weidegang in de weg staan. Beweiding vroeg in het voorjaar¹² en in grasland met smalle weegbree (kruid) levert voor methaanreductie voordelen op. Helaas is dit niet verwerkt in de Kringloopwijzer. Op basis van de pilots die uitgevoerd zijn in de provincie ter ontwikkeling van de UMDL laten de eerste gegevens van extensieve bedrijven bemoedigende resultaten zijn ten aanzien van de KPI broeikasgassen per hectare. Een aanknopingspunt lijkt het grote verschil in broeikasgasemissies tussen individuele koeien. Dit kan een factor 2 schelen. Dit biedt perspectief voor de toekomst maar vergt ook nader onderzoek. En zal hoe dan ook veel tijd vragen. Voor het broeikasgas lachgas gelden vergelijkbare overwegingen als bij methaan. Ook hier is meer onderzoek nodig.

Voor dit maatregelpakket gaan wij uit van een (conservatieve) reductie van broeikasgassen van 15% vanuit pens en mest. Hierin zijn dus de effecten van het 7^e Actieprogramma Nitraat en afschaffing van de derogatie meegenomen (zie ook de toelichting onder het kopje 'vooraf' hierboven). Welke maatregelen verder worden toegepast, is aan de de agrariers zelf maar met name de toepassing van een aangepast rantsoen (meer bijproducten, waaronder vetten) en meer weidegang zullen effect sorteren. Ook het effect van een rijk kruidenmengsel op de enterische emissies verdient nader onderzoek.

Voor het halen van het doelbereik rekenen wij in dit maatregelpakket niet met de 'maatregel' voederadditieven en toevoegingen aan mest (zoals onder meer het WecR van januari 2024 wel doet).

Deze specifieke maatregelen zijn grotendeels nog onderwerp van wetenschappelijke en maatschappelijke (wenselijkheid) discussie. Voor nu beschouwen wij dit niet als *no regret*. Dit zijn wel opties voor de komende jaren om verder uit te werken. Er zijn volop ontwikkelingen op dit vlak gaande. Dit volgen wij nauwgezet.

Klimaat, doelbereik totaal

- Voor deze berekening nemen wij het aantal stuks (melk)rundvee en niet de hectares. Wij gaan uit van de genoemde 95.300 melkkoeien. Inclusief jongvee komt dat op zo'n 116.000 GVE.

- De emissie uit pens en mest bedragen dan 552 kton. Een reductie van 15% maakt dus 82,8 kton. Dat zou de bijdrage zijn bij toepassing van dit Maatregelpakket op de gehele sector. Bij een deelname van 47% maakt dit 39 kton.

Water, doelbereik bedrijfsniveau

De bijdrage van de UMDL aan met name de doelen voor water (lees: KRW doelen) is minder goed 1 op 1 vast te stellen. Of een KRW waterlichaam uiteindelijk voldoet aan de normen voor nutriënten hangt af van mestwetgeving, inrichting- en beheermaatregelen, perceelsmaatregelen en erfmaatregelen. De KPI's stikstof- en fosfaatbodemoverschot en blijvend grasland,) dragen zeker bij aan het doelbereik, maar is slecht te kwantificeren. De combinatie van generiek beleid, gebiedsgerichte aanpak en maatregelen als in dit landbouwpakket moet leiden tot behalen van de doelen in 2027.

Water, doelbereik totaal

Het doelbereik wordt gehaald.

Wij gaan er hierbij van uit dat de eerdere en recente maatregelen van het Rijk in combinatie met gebiedsgerichte maatregelen en het landbouwpakket voldoende zijn om de doelen voor water (KRW) te halen. De Maatregelen die middels het UPLG en de verschillende maatregelpakketten (waaronder het UMDL en de voer- en managementmaatregelen) worden genomen dragen bij aan dit doel. De bijdrage aan het doelbereik is met de huidige gegevens niet te kwantificeren.

Natuur, doelbereik bedrijfsniveau en totaal

De KPI's 10. Kruidenrijk grasland, 11. Natuur en Landschap en 12. Groenblauwe dooradering dragen bij aan het halen van een aantal natuurdoelen.

Het doel van 10% Groenblauwe dooradering wordt hiermee op bedrijfsniveau gehaald.

Met name de KPI's 10 en 11 dragen bij aan het behalen van het VHR doel voor 'Open graslandschap'. In de KPI Natuur- en Landschap en de KPI Extensief Kruidenrijk grasland zitten de ANLb-pakketten voor weidevogelbeheer, botanisch grasland en andere ANLb pakketten die bijdragen aan de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Door in agrarisch gebied dit ANLb-beheer (en/of via Beheerpakketten Biodiversiteitsmonitor) te versterken draagt het bij aan de doelen en het herstel van Natura2000 gebieden.

Voor het Doelbereik totaal gaan wij ervan uit dat dit evenredig is aan het percentage deelnemers (en vooral hectares) dat deelneemt aan de UMDL.

Gewasbescherming, doelbereik bedrijfsniveau

Het merendeel van de gebruikte gewasbeschermingsmiddelen wordt in de provincie Utrecht in de fruitteeltsector toegepast. Voor deze sector zijn de KPI's nog in ontwikkeling, ook de KPI Gewasbescherming. We verwachten hier vanaf 2025 ook in de praktijk mee aan de slag te kunnen. Overschrijding van de KRW normen in oppervlaktewater in de fruitteelt gebieden komt nauwelijks voor, mede als gevolg van het Convenant Fruitteelt tussen de sector, HDSR en de provincie. Utrechtse fruitteelers hebben de afgelopen jaren geïnvesteerd in emissiereducerende maatregelen en geïntegreerde gewasbescherming. Overschrijding van normen in het grondwater komt wel voor. Het doel is om door toepassing van de UMDL het bewustzijn van de milieu-impact en de kennis over reductiemogelijkheden verder te vergroten. Ook zetten we met de komende NSP openstelling Investerings in verduurzaming wederom in op emissiereductie in de fruitteelt. Met de NSP openstelling Samenwerking voor Innovatie willen we ook bewerkstelligen dat de fruitteelt meer gebruik maakt van functionele agrobiodiversiteit. Het doelbereik blijft lastig te kwantificeren. Het streven is dat met UMDL, inzet agrobiodiversiteit en investeringssubsidies er geen overschrijdingen van de normen plaatsvinden.

Gewasbescherming, doelbereik totaal

De combinatie van generiek beleid, gebiedsgerichte maatregelen en het landbouwpakket (UMDL, innovatie en investeringen) zal leiden tot doelbereik voor grond- en oppervlaktewater.

Meekoppelkans Dierenwelzijn

Context

- Dierenwelzijn is voor provincie Utrecht een speerpunt op stal-, bedrijfs- en gebiedsniveau. In het concept UPLG is '19. Aandacht voor Dierenwelzijn' opgenomen als een leidend principe in navolging van het advies van de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA, 2020).
- Wat Utrecht betreft hoort Dierenwelzijn bij een rendabele en toekomstgerichte landbouw. We willen hierbij vanuit de provinciale rol aansluiten bij het advies van de Raad voor Dieraangelegenheden (2020). In dit advies wordt ook duidelijk gesteld dat het Rijk de kaders dient te bepalen voor het onderwerp Dierenwelzijn.
- Het Advies had moet leiden tot een convenant over de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij. De wet gaat per 1 juli 2024. Het ministerie van LNV heeft met een kamerbrief ('voorgenomen invulling regelgeving dierwaardige veehouderij', 1 maart 2024) laten weten voor nu niet met aanvullende beleid te komen.

Binnen de rol van de provincie besteden wij in de tussentijd al op verschillende manieren aandacht aan het welzijn van dieren. Verschillende onderdelen van de Monitor stimuleren ook het dierenwelzijn in de veehouderij:

- Beweiding: op 93% van de Utrechtse melkveebedrijven wordt beweiding toegepast (minimaal 720 uur per jaar). Dat is ruim hoger dan het landelijk gemiddeld (81%). Weidegang maakt onderdeel uit van de UMDL.
- Kleine Landschapselementen (KLE); onder meer voor schaduw bij warm weer.
- Agroforestry; het stimuleren van agroforestry kan bijdragen aan het dierenwelzijn. Een aantal melkveehouders is begonnen met de aanplant van voederbosjes of -hagen voor de gezondheid van dieren. Kippenhouders planten bomen aan in de uitloop.
- Bouwvlakken: bij de uitbreiding van bouwvlakken van 1,5 naar 2,5 hectare worden voorwaarden gesteld aan Dierenwelzijn.
- Biologische landbouw; In vervolg op het landelijk actieplan biologische landbouw is het voornemen om hiervoor Utrechts beleid op te stellen. Biologische landbouw is gemiddeld genomen goed voor het dierenwelzijn. Onder meer door de toepassing van (meer) weidegang en stalruimte voor melkvee en een ruimere huisvesting en uitloop voor varkens en pluimvee.
- De ontwikkeling en toepassing van emissiearme stal- en bedrijfssystemen waarbij dierenwelzijn nadrukkelijk is meegenomen in het ontwerp.

Tegelijk behoeft dit onderwerp nog verdere uitwerking. Zoals ook in het UPLG gemeld wordt. Het onderwerp zal besproken worden met Provinciale Staten, de agrarische sector en inwoners van Utrecht. Dit zal gedaan worden bij het opstellen van een nieuwe omgevingsvisie, het definitieve UPLG 1.0 en de Toekomstverkenning Landbouw en Voedsel. Deze discussie zullen vooral in 2024 gevoerd worden en dit kan worden meegenomen bij de doorontwikkeling van de UMDL.

Voor nu is het onderwerp Dierenwelzijn een aparte KPI binnen de UMDL. Dit is voor nu vertaald als levensduur.

Doelbereik Dierenwelzijn op bedrijfsniveau:

De toepassing van de UMDL zal via verschillende KPI's positief bijdragen aan dierenwelzijn. Het effect is op dit moment echter niet te kwantificeren.

De toepassing van de UMDL zal via verschillende KPI's positief bijdragen aan dierenwelzijn. Het effect is op dit moment echter niet te kwantificeren. Niet op bedrijfsniveau en dus ook niet op provinciaal niveau.

De provincie zal dit onderwerp, binnen de provinciale mogelijkheden, verder invulling geven. Waarbij het uiteraard zeer belangrijk is welk beleid het Rijk hiervoor gaat opstellen.

Meekoppelkans Sociaal-maatschappelijk

Met de UMDL stimuleren we ook sociaal-maatschappelijke initiatieven. De verbreding in de landbouw komt in Utrecht al relatief meer voor dan gemiddeld in Nederland.

Meekoppelkans Klimaat (maar valt buiten landbouw en landgebruik)

Deze KPI (13) heeft betrekking op (de productie) van 'Duurzame energie (wind, zon) balans (kwh). De productie hiervan op het agrarische erf en gronden zal een belangrijke bijdrage leveren aan het halen van de klimaatdoelen. Tevens kan het een belangrijke bijdrage leveren aan het verdienmodel.

Maar aangezien deze bijdrage niet valt onder de categorie 'landbouw en landgebruik', laten wij dit hier verder buiten beschouwing.

Onderdelen:

Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief

Twintig agrariers passen een pakket bestaande uit voer- en managementmaatregelen en een druppelsysteem in de stal toe, tien agrariers passen bovenop de voer- en managementmaatregelen ook andere emissie reducerende (stal)technieken toe. Zie verder de beschrijving in de bijlage. Het project gaat uit van (voor de respectievelijk 20 en 10 deelnemers):

- Emissiereductie stikstof uit mest met 50% of 70%
- Emissiereductie methaan uit mest met 50% tot 90%

Deze reducties zijn met name gebaseerd op bevinden en adviezen van het netwerk praktijkbedrijven^{6,7}. De genoemde 50% voor de twintig bedrijven voor stikstof en methaan is dus beduidend hoger dan de ruim 30% waarvan we uitgaan voor de onderdelen 1A, 1B, 1C en 3. Maar dit Fieldlab is ook juist bedoeld om aan te tonen dat een flink hoger percentage ook haalbaar is). Tien andere bedrijven combineren dit met 'innovatieve (stal)technieken', bronscheidingsstallen. Bij alle bedrijven wordt gebruik gemaakt van sensoren om de uitstoot van verschillende stoffen te meten.

Het Fieldlab richt zich nadrukkelijk niet alleen op de reductie van stikstof- en methaanemissies. Maar juist op een integrale verduurzaming van de verduurzaming. Zie hiervoor ook de beschrijving in de bijlage. Voor de berekeningen van het doelbereik van dit Maatregelpakket beperken wij ons voor nu wel tot de reductie van stikstof en broeikasgasemissies (klimaat).

Stikstof:

De reductie op bedrijfsniveau is 50% voor twintig bedrijven, 70% voor tien bedrijven.

Voor de twintig bedrijven maakt dat 20 maal 49 ha maal 30 kg = 29.400 kg

Voor de tien bedrijven maakt dat 10 maal 49 ha maal 42 kg = 20.580 kg

Samen: 49.980 kg

Klimaat, doelbereik totaal:

- Uitgangspunt is dat de deelnemende bedrijven gemiddelde bedrijven zijn. Hiermee komt het aantal GVE op 30 bedrijven maal 49 hectare maal 2,19 GVE maakt 3.219 GVE.
- De reductie van de 30 bedrijven stellen wij hier op 20% (dus iets hoger dan de 15% waarmee we elders rekenen).
- Deze bedrijven maken 2,1 % uit van het totaal. Dit maal 504 kton maakt 10,6 kton. Maal 20% maakt 2,1 kton reductie.

Fieldlab Foodvalley Waardeert

De plannen voor dit Fieldlab staan elders in dit Maatregelpakket beschreven. In deze fase is een inschatting van de bijdrage aan het doelbereik nog niet mogelijk.

Pilot Utrechtse Waarden

Het project richt zich op samenwerking tussen melkveehouders en het reduceren van stikstofemissies en werken aan bodemkwaliteit en waterkwaliteit.

Door het toepassen van een emissiereducerende staltechniek kunnen emissies uit stikstof gereduceerd worden tot 70%. We gaan nu uit van 6 deelnemers.

	<p>Deze reducties zijn met name gebaseerd op bevinden en adviezen van het netwerk praktijkbedrijven^{6,7}.</p> <p>De reductie op bedrijfsniveau is 70% voor zes bedrijven.</p> <p>Voor de twintig bedrijven maakt dat 6 maal 49 ha (gemiddelde grootte in veenweide) maal 30 kg = 8.820 kg</p> <p>Agroforestry, doelbereik op bedrijfsniveau en totaal</p> <p>De invloed op de reductie van ammoniak en broeikasgasemissies is lastig per hectare uit te drukken omdat Agroforestry vaak verweven is met andere functies (zoals meer regulier agrarisch gebruik). Daarom gaan wij er bij de bijdrage aan de milieudoelen hier vanuit dat we rekenen met een vlakdekkend areaal van de beoogde hectares. In plaats van dat dit verweven is met andere functies.</p> <p>Voor de ammoniakuitstoot rekenen wij met een reductie van 10%. Voor broeikasgassen rekenen wij met een vastlegging van 5 ton per hectare per jaar.</p> <p>Voor de waterkwaliteit gaan wij uit van een positieve bijdrage door een verminderde uit- en afspoeling (dit kwantificeren wij niet).</p> <p>Tenslotte draagt Agroforestry sterk positief bij aan Biodiversiteit: het heeft de potentie bij te dragen aan een betere basiskwaliteit van de natuur door betere dooradering van- en connectiviteit in het landschap. Maar het levert ook een bredere beschikbaarheid aan habitats en niches op en dus een grotere variatie aan soortgroepen.</p> <p>Hierbij baseren wij ons vooral op de ' Agroforestry Factsheets' van de WUR-website¹⁰.</p> <p>Op bedrijfsniveau betekent dit: Een reductie aan ammoniak van 6,4 kg. Voor de genoemde 300 ha (inzet vanuit bossenstrategie) komt dit dan op 1.920 kg. Broeikasgassen: Na realisatie van 300 hectare komt dit neer op ongeveer een vastlegging van 300 maal 5 ton maakt 1500 ton CO2 per jaar.</p> <p>Vezelteelt, doelbereik op bedrijfsniveau en totaal</p> <p>Bij de teelt van Bio-based (bouw)m materialen wordt weinig bemesting toegepast. Wij gaan uit van een reductie van de ammoniak uitstoot met 80%.</p> <p>Verder wordt er CO2 in het gewas vastgelegd wij gaan hierbij uit van 10 ton per hectare. Vezelteelt heeft een positief effect op de waterkwaliteit vanwege het lage bemestingsniveau en zeer beperkt gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit kwantificeren wij hier niet. Ook draagt het duidelijk bij aan de biodiversiteit en andere natuurdoelen.</p> <p>Op bedrijfsniveau betekent dit: Een reductie aan ammoniak van 51 kg / ha. Voor de genoemde 300 ha komt dit dan op 15.300 kg Een vastlegging van 300 maal 10 ton maakt 3000 ton CO2 per jaar.</p>
<p>Sociaaleconomische neveneffecten</p>	<p>Het is algemeen bekend dat 'het verdienmodel' van agrarische ondernemers onder druk staat. Dit door toenemende regelgeving met betrekking tot onder meer duurzaamheid. Het invoeren van bemestingsvrije zones en de afschaffing van de mestderogatie zijn recente voorbeelden die voor veel onrust in de agrarische sector hebben gezorgd. Er wordt door veel agrariërs met veel zorg gekeken naar de aanvullende regelgeving die in de fase van besluitvorming zitten. Zowel op Europees als nationaal niveau.</p> <p>Dit Maatregelpakket Landbouw is erop gericht om de agrariërs te kunnen laten bijdragen aan de NPLG / UPLG-doelen met behoud of juist versterking van het economisch perspectief. Het gaat uit van doelsturing die mogelijk zijn met (verbetering) van goede landbouwpraktijk, aangevuld met <i>lowtech</i> investeringen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deelnemers aan de UMDL krijgen een (bescheiden) vergoeding afhankelijk van de duurzaamheidsprestaties. • In de praktijk zal het wellicht nog belangrijker zijn dat de gewenste verduurzaming op deze manier ook gelijk op kan gaan met kostenbesparing. Dat laten verschillende studies ook zien. Maximalisatie van de productie leidt namelijk vaak niet tot een optimaal bedrijfsresultaat.

	<ul style="list-style-type: none"> • Aanvullend is het doel van de (door)ontwikkeling van de UMDL (samen met het Rijk, andere provincies, onderzoeksinstituten en stakeholders uit de agrarische keten zoals banken, zuivelondernemers en verpachters), om te komen tot gestapelde beloning. Dus bijvoorbeeld ook voor ecosysteemdiensten en een betere prijs voor het product. <p>Met de huidige kennis gaan wij er dus vanuit dat dit Maatregelpakket bijdraagt aan de doelen uit het NPLG, zonder verzwakking en zelfs versterking van de bedrijfseconomische positie van de individuele agrarische ondernemers. Verder voorzien wij geen afwenteleffecten. Voor het UPLG wordt ook een SEIA opgesteld.</p> <p>Het volgende heeft geen betrekking op dit Maatregelpakket maar is wel van belang voor de verdere noodzakelijke verduurzaming: <i>Om de doelen van het NPLG te kunnen halen wordt ook het transitiepad extensivering en hightech als noodzakelijk gezien. Beide vragen veel investeringen en zijn alleen mogelijk met stevig beleid van het Rijk. De recente studie van WEcR² maakt (opnieuw) inzichtelijk dat extensivering bedrijfseconomisch alleen mogelijk is als er veel extra grond op bedrijfsniveau beschikbaar is, tegen een redelijke prijs. Het hightech ontwikkelpad is voor het halen van de doelen ook noodzakelijk. Hierbij is van belang dat productieve investeringen (waarvoor vaak een subsidiepercentage van 40% wordt gehanteerd) dat vaak niet meer zijn (productief), als de kosten niet kunnen worden terugverdiend met schaalvergroting. In het geval van grondgeboden veehouderij betekende dit in de praktijk vaak ook intensivering. Wij geven het Rijk graag in overweging mee om werk te maken van een hoger subsidiepercentage bij toekomstige subsidieregelingen voor dergelijke investeringen. De te realiseren verduurzaming moet immers ten goede komen van de NPLG doelen en niet van intensivering. Aanvullende beleid voor onder meer intern salderen is hiervoor uiteraard ook noodzakelijk.</i></p>
Onderbouwing keuze	<p>De provincie heeft gekozen voor een generiek stimuleringsbeleid op basis van doelsturing en via het UPLG en andere maatregelpakketten voor een gebiedsgerichte aanpak voor overgangsgebieden en prioritair gebieden.</p> <p>Met doelsturing wil de provincie zowel de ondernemer in staat stellen eigen keuzes te maken als ook bij te dragen aan het behalen van de UPLG doelen. De keuze voor doelsturing in het concept UPLG is door de Gedeputeerde Staten op 19 december 2023 bekrachtigd door de vaststelling van de UMDL met bijbehorende drempel- en streefwaarden voor de KPI's.</p> <p>Deze keuze is mede gebaseerd op landelijke ontwikkelingen zoals de beleidsvoorstellen van de minister van LNV, de IPO beleidslijn en ontwikkelingen bij banken en afnemers die gaan belonen voor prestaties ten aanzien van KPI's.</p> <p>Deze keuze voor doelsturing van Rijk, provincie en anderen om via deze weg een flink deel van de verduurzamingsdoelen te realiseren wordt ook ondersteund door een groot aantal onderzoeken en publicaties hierover^{2,3,5,6,7,8,12} en wetenschappers die hiervoor een pleidooi houden (bijvoorbeeld De Vries en Ros, 2023. Erisman en Verhoeven, 2019).</p> <p>Verder is het niet alleen belangrijk dat met dit Maatregelpakket een flink deel van de UPLG doelen gerealiseerd kunnen worden (bij volledige toepassing door de sectoren en in de tijd, zie ondebouwing doelbereik) maar dat het veel minder kostbaar is dan extensivering en het <i>hightech</i> transitiepad (zie ook de onderbouwing bij het kopje Sociaaleconomische en neveneffecten). De genoemde 'voer- en managementmaatregelen (onderdeel 1B) zijn <i>no-regret</i>. Dit geldt uiteraard ook voor de bijbehorende facilitering hiervan middels kennisdeling, een-loketfunctie en bedrijfsplannen.</p> <p>Hiermee is de keuze voor Doelsturing, te realiseren middels de onderdelen 1A, 1B, 1C en 3, effectief en doelmatig. Niet minder belangrijk is het gegeven dat doelsturing ook op grote steun vanuit de sector kan rekenen. En dat is echt nodig om de komende jaren stappen te kunnen zetten. Boeren kunnen met doelsturing kosteneffectief en integraal werken aan de bedrijfsdoelen. En kunnen dit ook zichtbaar maken met KPI's. Wanneer ook de markt duurzame bedrijfsprestaties gaat waarderen en KPI's geborgd zijn in wet- en regelgeving dan verwachten wij dat dit instrument breed toegepast zal worden in de landbouw.</p>

	<p>Aanvullend op deze onderdelen zetten wij met dit pakket in op Agroforestry en Vezelteelt. Beide vormen een bescheiden maar wel effectieve bijdrage aan de verduurzaming. Bovendien zijn deze 'maatregelen' voor veel agrarische ondernemers goed in te passen in de bedrijfsvoering (draagvlak).</p> <p><u>Alternatieve mogelijkheden</u> om de noodzakelijk verduurzaming te realiseren zijn de sporen extensivering en Hightech. In het UPLG zijn dit wel onderdelen die verder worden uitgewerkt. En beide achten wij ook noodzakelijk om de komende jaren in te zetten. In dit maatregelpakket doen wij dat niet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Extensiverign moet als onderdeel van het UPLG verder worden uitgewerkt, als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak. • En het transitiepad hightech verdient de komende jaren nog nader onderzoek. We zijn voor dit moment en dus in dit Maatregelpakket terughoudend met het stimuleren en ondersteunen van (nieuwe en kostbare) technieken gericht op stallen en mest. Dit met het oog op werking in de praktijk, vergunningverlening en risico op lock-in. Daarom zetten we jusit wel in op twee fieldslabs waarin zowel nieuwe technieken als managementsystemen worden onderzocht om de uitstoot van ammoniak, geur en fijnstof te verminderen. Beide Fieldlabs zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking met de sectoren, gebiedspartijen en buurprovincies. Afhankelijk van de resultaten kan de komende jaren een andere situatie onstaan. <p>De Sociaal Economische Impact Analyse (SEIA) wordt nader toegelicht in UPLG-hoofdstuk 10.</p>
--	---

4. Besluitvorming en betrokken partijen

<p>Beschrijving partijen, rollen en verantwoordelijkheden</p>	<p>Het concept UPLG is met onze partners en stakeholders in het landelijk gebied besproken middels zogenaamde ronde tafels per gebied en voor de sectoren landbouw en natuur. Bij de verdere uitwerking van de verschillende onderdelen van dit Maatregelpakket zijn verschillende stakeholders betrokken. Zo is de UMDL uitgewerkt in nauwe afstemming met een aantal agrariers. Ook de Routekaart en Menukaart zijn in verschillende versies en momenten besproken met (vertegenwoordigers) uit de sector. Onze keuze voor doelsturing werd positief ontvangen.</p> <p>Er lijkt groot draagvlak onder de boeren om te werken met doelsturing op basis van KPI's. Al zijn er ook zorgen over de hoogte van de streefwaarden en het gebruik van streefwaarden in het pachtbeleid.</p> <p>Inmiddels hebben de gezamenlijke Utrechtse agrarische natuurcollectieven een aanvraag ingediend om in 2024 te starten met 100 melkveehouders. Dit naar aanleiding van het GS besluit van 19 december 2023 en de daaropvolgende publicatie van de regeling. De collectieven hebben daarnaast ook een belangrijke rol in de realisatie van de groenblauwe dooradering en de uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer.</p> <p>De provincie kan niet zelfstandig al deze maatregelen uitgevoerd krijgen. Samenwerking met de sector en stakeholders is van groot belang. Collectieven spelen zoals gezegd een belangrijke rol. Daarnaast zien we een rol weggelegd voor het netwerk Duurzame Landbouw met Natuur, een Utrechts netwerk voor het ontwikkelen en stimuleren van natuurinclusieve landbouw bestaande uit LTO Noord, de agrarische collectieven, Natuur- en Milieufederatie Utrecht, SBB, NM en HUL, het Utrechts Particulier Gronbezit en Landschap en Erfgoed Utrecht.</p> <p>Tot slot, stimuleert de provincie de oprichting van gebiedscoöperaties waarin alle grondeigenaren in een gebied samenwerken aan verbetering van de bedrijfsvoering in combinatie met het realiseren van maatschappelijke doelen.</p> <p>Voor de meer specifieke onderdelen Fieldlab Groene Hart, Pilot Utrechtse Waarden, Agroforestry en Vezelteelt wordt regelmatig afgestemd met (potentiele) deelnemers.</p>
---	---

<p>Procedures en besluitvorming</p>	<p>Voor de UMDL (1A) geldt dat GS reeds de KPI's heeft vastgesteld (die overigens kunnen worden aangepast mocht dat nodig blijken) en ook de noodzakelijke subsidieregeling voor uitvoering door de collectieven. Voor 2024 heeft de provincie (voor)financiering ter beschikking gesteld om een start te kunnen maken en zo dit instrument de komende jaren snel te kunnen uitrollen.</p> <p>Ook met de een-loketfunctie (onderdeel 3) is inmiddels een begin gemaakt. De eerste Relatiebeerders zijn begonnen en de interne organisatie wordt hierop de komende tijd verder ingericht.</p> <p>De Routekaart en de Menukaart zijn begin 2024 afgerond en binnenkort voor iedereen beschikbaar. Hiervoor vragen wij dan ook geen middelen aan.</p> <p>De andere onderdelen genoemd onder 'voer- en managementmaatregelen' (1B) en de bedrijfsplannen (1C) werken wij in 2024 verder uit (organisatie studiegroepen, subsidies etc) . Zodra het Rijk het Maatregelpakket Landbouw goedkeurt kunnen wij met deze onderdelen integraal aan de slag.</p> <p>De stand van zaken voor de Fieldlabs staan bij dat onderdeel in de bijlagen beschreven. Met name het Fieldlab Groene Hart onderdeel Boeren met Perspectief staat in de startblokken om te beginnen. Ook de boeren van Pilot Utrechtse Waarden gaan graag snel aan de slag.</p> <p>Voor de onderdelen Agroforestry en Vezelteelt is de organisatie grotendeels op orde en inmiddels is er een goede samenwerking met respectievelijk het provinciale netwerk Agroforestry en de organisatie Building Balance. Na toekenning kan de uitvoering snel verder worden uitgebreid.</p> <p>Voor het MP Landbouw zijn geen ruimtelijk-planologische procedures of andere besluiten nodig.</p> <p>Een begin maken met (en soms voortzetting van) de uitvoering hangt vooral af van een al dan niet snelle goedkeuring door het Rijk van dit Maatregelpakket.</p>
<p>Participatie en betrokkenheid democratische vertegenwoordigingen</p>	<p>Zie ook de beschrijving onder het kopje 'Beschrijving partijen, rollen en verantwoordelijkheden'.</p> <p>In aanvulling hierop: <u>Stakeholders</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • In het najaar van 2023 heeft de provincie meerdere 'ronde tafels' georganiseerd per gebied en met de sectoren landbouw en natuur. In het algemeen is er instemming met de aanpak via doelsturing. Bij de implementatie en uitvoering van de maatregelenpakketten gaan we in gesprek met relevante partners, waaronder waterschappen, agrarische collectieven en landbouworganisaties. • Voor de Fieldlabs en Pilots wordt intensief samengewerkt met de partners aldaar. • Agroforestry: begin 2024 is het Agroforestry Netwerk Utrecht opgericht. • Vezelteelt: hiervoor wordt samengewerkt met de organisatie Building Balance. Andere partners van dit project (coalitie) zijn: twee waterschappen (Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden en Waterschap Vallei en Veluwe), drie collectieven in Utrecht (Utrecht Oost, Rijn Vecht en Venen, en Lopikerwaard), de Natuur en Milieufederatie Utrecht, de Rabobank Midden- Nederland en de provincie Utrecht zelf. <p><u>Provinciale Staten</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor het instrument doelsturing is er ook steun vanuit de Provinciale Staten. Naar aanleiding van de vaststelling van de UMDL was er een uitvoerige discussie in de Staten. Het besluit werd breed ondersteund maar er waren ook zorgen over de hoogte van de streefwaarden (is het wel haalbaar voor alle melkveehouders) en

	<p>de hoogte van de vergoeding . Vandaar ook de intentie van GS om de UMDL ieder jaar te evalueren.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De onderdelen Agroforestry en Vezelteelt zijn op andere momenten door de Provinciale Staten besproken. Beide maatregelen worden op verschillende manieren door de provincie ondersteund.
--	--

4. Financiën en risico's

Onderbouwing rijksbijdrage	<p>Met verschillende onderdelen van het Maatregepakket is zoals elders in dit document beschreven staat een begin gemaakt. Voor het onderdeel doelsturing gaat het dan om de UMDL en de Routekaart en Menukaart voor de melkveehouderij. Dit is gedaan met oog om de komende goedkeuring van dit Maatregelpakket Landbouw. Voor een daadwerkelijke serieuze uitrol van het instrument doelsturing inclusief de noodzakelijke facilitering (onderdelen 1A, 1B, 1C en 3) is financiering door het Rijk noodzakelijk.</p> <p>Voor de uitvoering van de Fieldlabs en pilot geldt hetzelfde. Hiervoor worden momenteel wel plannen uitgewerkt. Maar uitvoering is afhankelijk van Rijksmiddelen. Hierbij is het Fieldlab Groene Hart met het onderdeel Boeren met Perspectief zodanig ver gevorderd dat ook daadwerkelijk tot investeringen kan worden over gegaan.</p> <p>De middelen die gevraagd worden voor de onderdelen Agroforestry en Vezelteelt zijn bedoeld om het bestaande beleid te kunnen intensiveren.</p>																								
Kostenraming	<p>Voor een overzicht van de kosten verwijzen wij hierbij naar Bijlage 3.1 Een samenvatting van de kosten is aan het begin van dit maatregelpakket opgenomen.</p> <p>1A. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kostenpost UMDL</th> <th>Kosten per eenheid</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Beloning deelnemers</td> <td>eerste jaar €2.500, na ieder jaar deelnamen€250 euro extra ivm hoger score</td> </tr> <tr> <td>Registreren en intake deelnemers eerste jaar</td> <td>€1000,- per deelnemer</td> </tr> <tr> <td>Intake vanaf tweede jaar</td> <td>€300,- per deelnemer</td> </tr> <tr> <td>Kennisoverdracht (studiegroepen, etc)</td> <td>€8000 per 10 deelnemers per jaar</td> </tr> <tr> <td>Uitvoeringskosten collectieven (ICT, administratie, uitbetalen etc)</td> <td>€92.000 plus €28.000 per 100 deelnemers</td> </tr> <tr> <td>Rapportage</td> <td>€40.000 per jaar</td> </tr> <tr> <td>Kosten provincie</td> <td>€250.000,- per jaar voor onder meer projectleiding, werving, advisering (samen met collectieven) en vacatie stuurgroep</td> </tr> <tr> <td>Kosten dashboard</td> <td>€150.000 ontwikkelkosten en €30.000 jaarlijkse beheerkosten</td> </tr> </tbody> </table> <p>BTW: collectieven zijn niet BTW plichtig. Daar waar inhuur noodzakelijk zal de BTW doorbelast worden aan de provincie. Dus bovenstaande bedragen zijn inclusief</p> <p>1B. Voer- en managementmaatregelen</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Activiteit</th> <th>Kosten per eenheid</th> <th>Verantwoording</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Informatiebijeenkomsten</td> <td>0,5 fte per jaar</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Kostenpost UMDL	Kosten per eenheid	Beloning deelnemers	eerste jaar €2.500, na ieder jaar deelnamen€250 euro extra ivm hoger score	Registreren en intake deelnemers eerste jaar	€1000,- per deelnemer	Intake vanaf tweede jaar	€300,- per deelnemer	Kennisoverdracht (studiegroepen, etc)	€8000 per 10 deelnemers per jaar	Uitvoeringskosten collectieven (ICT, administratie, uitbetalen etc)	€92.000 plus €28.000 per 100 deelnemers	Rapportage	€40.000 per jaar	Kosten provincie	€250.000,- per jaar voor onder meer projectleiding, werving, advisering (samen met collectieven) en vacatie stuurgroep	Kosten dashboard	€150.000 ontwikkelkosten en €30.000 jaarlijkse beheerkosten	Activiteit	Kosten per eenheid	Verantwoording	Informatiebijeenkomsten	0,5 fte per jaar	
Kostenpost UMDL	Kosten per eenheid																								
Beloning deelnemers	eerste jaar €2.500, na ieder jaar deelnamen€250 euro extra ivm hoger score																								
Registreren en intake deelnemers eerste jaar	€1000,- per deelnemer																								
Intake vanaf tweede jaar	€300,- per deelnemer																								
Kennisoverdracht (studiegroepen, etc)	€8000 per 10 deelnemers per jaar																								
Uitvoeringskosten collectieven (ICT, administratie, uitbetalen etc)	€92.000 plus €28.000 per 100 deelnemers																								
Rapportage	€40.000 per jaar																								
Kosten provincie	€250.000,- per jaar voor onder meer projectleiding, werving, advisering (samen met collectieven) en vacatie stuurgroep																								
Kosten dashboard	€150.000 ontwikkelkosten en €30.000 jaarlijkse beheerkosten																								
Activiteit	Kosten per eenheid	Verantwoording																							
Informatiebijeenkomsten	0,5 fte per jaar																								

	Eén op één advisering	€1500 per boer; 500 in totaal	SABE voucher regeling voor advies										
	Voorbeeldbedrijven	10 voorbeeldbedrijven; €120.000 per bedrijf voor 4 jaar.	SABE regeling demonstratie bedrijven										
	Studiegroepen, niet zijnde UMDL	€100.000 per studiegroep	SABE regeling studiegroepen										
	Investerings	Subsidie voor investeringen voor voer- en management: €25.000 per aanvraag gemiddeld. Voor stikstofmaatregelen: €50.000 per aanvraag.	Eerdere POP3 regelingen en stikstofregeling Noord Nederland										
	Netwerk natuurinclusieve landbouw	€100.000 per jaar											
<p>1 C. Advies op maat; Duurzaam Bedrijfsplan €10.000 per traject, plan plus uren voor begeleiding en nazorg. Inzet is gericht op 320 bedrijfsplannen</p> <p>2. Fieldlabs / pilots <i>Fieldlab Groene Hart</i> Ter ondersteuning van het Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief wordt een 30-tal boeren ondersteund om met voer- en managementmaatregelen en stalinnovaties hun ammoniakemissies te reduceren. Hier wordt een onderscheid gemaakt in het reductiepercentage en de mate waarin techniek een rol speelt in het bereiken van de gewenste reductie. Zie de bijlage voor ene uitgebreide toelichting.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Aantal bedrijven</th> <th>Eenmalige kosten 2025</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>10</td> <td>Per bedrijf: €300.000 x 10 bedrijven Totaal €1.500.000</td> </tr> <tr> <td>20</td> <td>Per bedrijf: €50.000 x 20 bedrijven Totaal: €500.000</td> </tr> <tr> <td>30</td> <td>(meten en sensoren) €50.000 x 30 bedrijven Totaal: €1.500.000</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Totaal €3.500.000</td> </tr> </tbody> </table> <p>Het voorstel is om de kosten voor investeringen in emissiereducerende maatregelen inclusief het meten en monitoren te subsidiëren en dit te dekken door middel van een subsidie aan de ondernemer. Dit bestaande mogelijkheden worden nader uitgewerkt.</p> <p>Voor de maatregelen rekenen we voornamelijk met een percentage van gemiddeld 50%. Voor productieve investeringen geldt een subsidiepercentage van 40%, voor jonge boeren geldt een percentage van 60%. Voor het meetsysteem rekenen we een subsidiepercentage van 100%.</p> <p>Voor de overige onderdelen willen we andere budgetten benutten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - actieve of passieve waterinfiltratie vanuit maatregelpakket veenweiden - aankoop: regeling voor stoppers, verplaatsers, nationale of provinciale grondbank - afwaardering gronden - inrichting vanuit SKNL <p><i>Fieldlab Foodvalley Waardeert</i></p>				Aantal bedrijven	Eenmalige kosten 2025	10	Per bedrijf: €300.000 x 10 bedrijven Totaal €1.500.000	20	Per bedrijf: €50.000 x 20 bedrijven Totaal: €500.000	30	(meten en sensoren) €50.000 x 30 bedrijven Totaal: €1.500.000		Totaal €3.500.000
Aantal bedrijven	Eenmalige kosten 2025												
10	Per bedrijf: €300.000 x 10 bedrijven Totaal €1.500.000												
20	Per bedrijf: €50.000 x 20 bedrijven Totaal: €500.000												
30	(meten en sensoren) €50.000 x 30 bedrijven Totaal: €1.500.000												
	Totaal €3.500.000												

	<p>Voor het Utrechtse deel willen wij middels dit Maatregelpakket € 5 miljoen inbrengen voor de looptijd van het Pakket. Via andere routes wordt aanvullende financiering geregeld. Voor een nadere toelichting van de kosten verwijzen wij hier verder naar de betreffende bijlage.</p> <p><i>Pilot Utrechtse Waarden</i> In de begroting van de pilot wordt uitgegaan van 6 deelnemende bedrijven.</p> <table border="1" data-bbox="477 421 1439 707"> <tr> <td>Vorbereiding: nadere uitwerking plannen (incl. opzet meten en monitoren) + coördinatie bij de opstart</td> <td>€ 50.000</td> </tr> <tr> <td>Investeringskosten – aanschaf mobiele stikstofkraker(s)</td> <td>€ 1.140.000</td> </tr> <tr> <td>Meten, monitoren en rapporteren van de resultaten bij 6 bedrijven</td> <td>€ 300.000 (€ 50.000 per bedrijf)</td> </tr> <tr> <td>Kennisdeling (bijeenkomsten, presentaties, etc.)</td> <td>€ 25.000</td> </tr> <tr> <td>Totale pilotkosten</td> <td>€ 1.515.000</td> </tr> </table> <p>3. Loket functie agrarische ondernemers</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voor de kosten gaan wij nu uit van 4 fte plus proceskosten maakt € 650.000 per jaar. - Plus de kosten van het digitale portaal, €120.000 in 2025, plus €20.000 voor beheer en actualisatie daarna. <p>4. Agroforestry Netwerk Agroforestry Utrecht: 100.000 per jaar Consulent RO: 50.000 per jaar</p> <p>5. Vezelteelt 1000 per ha, in totaal 300 hectare 1 projectleider (0,5 fte)</p>	Vorbereiding: nadere uitwerking plannen (incl. opzet meten en monitoren) + coördinatie bij de opstart	€ 50.000	Investeringskosten – aanschaf mobiele stikstofkraker(s)	€ 1.140.000	Meten, monitoren en rapporteren van de resultaten bij 6 bedrijven	€ 300.000 (€ 50.000 per bedrijf)	Kennisdeling (bijeenkomsten, presentaties, etc.)	€ 25.000	Totale pilotkosten	€ 1.515.000								
Vorbereiding: nadere uitwerking plannen (incl. opzet meten en monitoren) + coördinatie bij de opstart	€ 50.000																		
Investeringskosten – aanschaf mobiele stikstofkraker(s)	€ 1.140.000																		
Meten, monitoren en rapporteren van de resultaten bij 6 bedrijven	€ 300.000 (€ 50.000 per bedrijf)																		
Kennisdeling (bijeenkomsten, presentaties, etc.)	€ 25.000																		
Totale pilotkosten	€ 1.515.000																		
Dekkingsvoorstel	<p>Voor een overzicht van de kosten verwijzen wij hierbij naar Bijlage 3.1</p> <p>De genoemde middelen worden allen gevraagd uit het transitiefonds. De opgevoerde middelen zijn immers nieuwe maatregelen, of een toevoeging op bestaand beleid. In de volgende tabel wordt aangegeven waar de gevraagde middelen op aansluiten. Deze lijst bevat alleen bestaande posten waar dit pakket op aansluit, uitgaven als het ANLb, de voedselagenda of de subsidieregeling agroforestry zijn hier niet in meegenomen.</p> <table border="1" data-bbox="477 1503 1439 2031"> <thead> <tr> <th>Maatregel</th> <th>Bestaande programma's</th> <th>Bestaande bijdragen</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>(onder meer) Voer- en managementmaatregelen; pilots</td> <td>GLB-NSP (2023-2027)</td> <td>38,71 miljoen, inclusief proceskosten, waarvan €20,15 mln. Bijdrage provincie</td> </tr> <tr> <td>(onder meer) Extensivering</td> <td>GGA- stikstof</td> <td>in 2022 is hiervoor 10 mln. Gereserveerd</td> </tr> <tr> <td>Voer- en managementmaatregelen; pilots</td> <td>Regiodeal Foodvalley</td> <td>10 mln. over meerdere jaren, t/m 2023.</td> </tr> <tr> <td>Landbouwstructuurversterking</td> <td>Kavelruilproject Kamerik</td> <td>Proceskosten á € 250.000</td> </tr> <tr> <td>Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw</td> <td>Pilot biodiversiteitsmonitor kromme Rijn</td> <td>Eenmalige bijdrage á €50.000</td> </tr> </tbody> </table>	Maatregel	Bestaande programma's	Bestaande bijdragen	(onder meer) Voer- en managementmaatregelen; pilots	GLB-NSP (2023-2027)	38,71 miljoen, inclusief proceskosten, waarvan €20,15 mln. Bijdrage provincie	(onder meer) Extensivering	GGA- stikstof	in 2022 is hiervoor 10 mln. Gereserveerd	Voer- en managementmaatregelen; pilots	Regiodeal Foodvalley	10 mln. over meerdere jaren, t/m 2023.	Landbouwstructuurversterking	Kavelruilproject Kamerik	Proceskosten á € 250.000	Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw	Pilot biodiversiteitsmonitor kromme Rijn	Eenmalige bijdrage á €50.000
Maatregel	Bestaande programma's	Bestaande bijdragen																	
(onder meer) Voer- en managementmaatregelen; pilots	GLB-NSP (2023-2027)	38,71 miljoen, inclusief proceskosten, waarvan €20,15 mln. Bijdrage provincie																	
(onder meer) Extensivering	GGA- stikstof	in 2022 is hiervoor 10 mln. Gereserveerd																	
Voer- en managementmaatregelen; pilots	Regiodeal Foodvalley	10 mln. over meerdere jaren, t/m 2023.																	
Landbouwstructuurversterking	Kavelruilproject Kamerik	Proceskosten á € 250.000																	
Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw	Pilot biodiversiteitsmonitor kromme Rijn	Eenmalige bijdrage á €50.000																	

	Loketfunctie agrarische ondernemers	plattelandscoaches LaMi	€500.000 per jaar (t/m 2026) €100.000 per jaar (t/m 2024)
Risico's en beheersmaatregelen	<p>In de realisatie van dit maatregelenpakket dient rekening te worden gehouden met een aantal risico's.</p> <p>Borging en toepassing van maatregelen Niet alle maatregelen zijn momenteel goed geborgd, dit gaat bijvoorbeeld om de voeren managementmaatregelen en water bij de mest. Dit is overigens voor de inzet van de UMDL en bijbehorende instrumenten niet het eerste probleem. Wel moet inzet uiteindelijk ook erkent en geborgd worden. Bij de voeren- en managementmaatregelen wordt ingezet op kennisverspreiding. Voor de toepassing in de praktijk is het belangrijk dat de extra moeite die wordt genomen, ook tot resultaat leidt. De toepassing in de praktijk is echter niet altijd goed meetbaar of controleerbaar. Het is dus belangrijk dat er duidelijkheid komt hoe we ervoor kunnen zorgen dat aanpassingen in bedrijfsmanagement zowel in de praktijk als ook op papier zorgen voor emissiereductie.</p> <p>Opzetten van een uitvoeringsorganisatie De uitrol van deze maatregelen vergt grote inspanning van zowel de provincie als de organisaties waar de provincie mee samen wil werken. Dit vraagt extra inzet van personeel, wat in de huidige krappe arbeidsmarkt een extra uitdaging is. Hoe de uitvoeringsorganisatie van de provincie voor het UPLG ingevuld gaat worden is wel deels uitgewerkt maar nog in ontwikkeling. Dit kan ervoor zorgen dat de implementatie van deze maatregelen meer tijd zal kosten.</p> <p>Vrijwilligheid Deze maatregelen hebben een vrijwillig karakter, dit geeft ondernemers de vrijheid om te kijken met welke maatregelen zij aan de slag willen. Dit levert een risico op van zelfselectie, waarbij met name 'koplopers' –boeren die al relatief duurzaam bezig zijn– zich sneller zullen melden voor deze maatregelen. Hiermee bestaat het risico dat een groep 'achterblijvers' met relatief hoge emissies niet of pas laat bereikt worden, terwijl juist hier het reductiepotentieel het grootst is. Het verdient overigens wel de melding dat er tot nu toe geen opgaven op bedrijfsniveau zijn vastgesteld. Ondernemers zijn niet verplicht tot het nemen van maatregelen. Dat is juist een belangrijke reden om op doelsturing zoals beschreven in dit Maatregelpakket in te zetten. Boeren krijgen inzicht in hun resultaten en worden gestimuleerd verduurzamingsstappen te zetten. Uiteindelijk zorgen de maatregelen niet enkel voor een bijdrage aan de maatschappelijke opgaven, maar helpt het de boeren ook om inputs te verlagen en kosten te besparen.</p> <p>Monitoring en evaluatie Kennisverspreiding De kennisverspreiding vindt op verschillende manieren plaats. Bij de opdrachtverlening en subsidieverstrekking wordt een regelmatige rapportageverplichting opgenomen op basis waarvan deze kennisverspreiding gemonitord en geëvalueerd kan worden. Dit geldt voor verschillende onderdelen, met name 1A en 1B.</p>		

6. Aanpak met planning en mijlpalen

Aanpak	Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw (UMDL)	
	2023 en 2024	Uitvoering pilot Kromme Rijn met 15 melkveehouders en 5 fruittelers.
	Najaar '23	Start pilot voor veenweidegebied
	Najaar 2023	Bepalen KPIs per sector en streefwaarden -> vaststellen door GS
	Begin 2024	Start werving eerste 200 deelnemers
	2024	Werving en uitrol van de UMDL voor de eerste 200 deelnemers.
		Extra beloning rondom kwetsbare gebieden en voor jonge boeren
	2025	2 ^e jaar van de eerste 200 deelnemers volgens 'normale' regime
		Werving en uitrol van de UMDL voor de volgende 400 deelnemers
		Extra beloning rondom kwetsbare gebieden en voor jonge boeren
	2026 en verder	600 deelnemers in het reguliere traject.
		Evaluatie over het deelnemeraantal
	Voer- en management maatregelen en Bedrijfsplannen	
	2024	Formulering opdracht begeleidend bureau Werving en start van een tiental demonstratiebedrijven Uitwerking regeling Bedrijfsplannen
		Verkenning en opzet structuur van kennisdeling van boer tot boer
		Eerste openstelling fysieke investeringen t.b.v. voer- en managementmaatregelen
	2025	Demonstratiebedrijven 'in bedrijf'
		Kennisdeling 'van boer tot boer'
		Tweede openstelling fysieke investeringen t.b.v. voer- en managementmaatregelen
		Openstelling regeling bedrijfsplannen
	2026	Demonstratiebedrijven 'in bedrijf'
		Kennisdeling 'van boer tot boer'
	Fieldlabs / pilots	
	– I. Fieldlab Groene Hart / Boeren met Perspectief	
	2023	Verkenning en besluitvorming
	2024	Start realisatiefase
	2025	Realisatie en monitoring
	2026	Afronding realisatiefase. Continuering van monitoring
	2027	Monitoring & evaluatie
	– II. Fieldlab Foodvalley	
	2024	Planvorming en besluitvorming
	2025 – 2028	Realisatie
	– III. Pilot Utrechtse Waarden	
2024	Planvorming en voorbereiding uitvoering	
2025-2027	Realisatie en monitoring	
Loket functie agrarische ondernemers		
2023	Verkenning en planvorming	

	2024 en verder	Werving accounthouder Start project